RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 107/XI

Dátum: 18.4.68.

OBSAH

red.čl. /Pravda/	Slovensko, federácia, obrodný proces	str. 2
Ivetta SUCHOVÁ /Pravda/	Hovoria svedkovia a archívy	str. 3
Dr.J. HÁJEK ic+pí /Pravda/	Ako je to so Slovákmi v diplomatických službách	str. 4
Martin DUNAJSKÝ /Pravda/	Ako ďalej v zahraničnej politike	str. 6
Juraj BYDŽOVSKÝ /Pravda/	V srdci Európy	str. 7
M. DZUR Ľubomír LENOCH /Práca/	Armáda sa stabilizuje	str. 8
V. BIĽAK /Ľud/	Slovensko v jednotnom štáte	str. 9
Ladislav HOLDOŠ /Ľud/	O rehabilitácii Grécko-katolíckej cirkvi	str. 11
Jiří FABŠIC /Ľud/	Mírov očami historika	str. 13
Dr.Ignác RENDEK Jozef INOVECKÝ /Roľnícke noviny/	Máme na federáciu peniaze	str. 15
Štefan HUBAČ /Smena/	K novelizácii tlačového zákona	str. 19
Radoslav SELUCKÝ Irena STROMFOVÁ /Smena/	Rovnosť medzi podniky = demokracia	str. 19

PRAVDA, 9. apríla 1968, str. 1.

2/107/XI

Slovensko, federácia, obrodný proces

Ešte pred tromi mesiacmi sa písanie o niečom takom ako je československá federácia, mohlo ľahko skončiť represáliami voči autorovi i šéfredaktorovi. Jednoducho preto, že činiteľ, čo minulý týždeň na zasadnutí ÚV KSČ vo svojom diskusnom príspevku vyhlásil: „Keď federáciu, tak dôsledne!" nechal naozaj pozorne a úzkostlivo sledovať slovenský tlač, o čom a ako píše. Po januárových plénach ÚV KSČ a ÚV KSS však zmizli všetky zábrany. Noviny, rozhlas a televízia už mohli dať slovo vedcom a politikom, aby sa otvorene vyjadrili k aktuálnym otázkam postavenia Slovenska a slovenského národa v republike, najmä k štátoprávnemu usporiadaniu vzťahov medzi našimi bratskými národmi — Čechmi a Slovákmi. To, čo bolo voľakedy predmetom diskusie iba úzkeho okruhu ľudí, a to doslova ilegálne, sa stalo verejným celonárodným a celoštátnym diskusným problémom. Myšlienka federácie vyhrala. Slovenská národná rada sa na svojom marcovom zasadnutí uzniesla na požiadavke federácie. Ústredný výbor KSČ na svojom rokovaní minulý týždeň dal už smernicu bezodkladne rozpracúvať návrhy na federatívne usporiadanie republiky. Federácia sa teda politicky prebojovala. Teraz pôjde už len o jej ústavné premyslenie, ktoré si, samozrejme, vyžiada určitý čas. Nejaký „chvat" by tu mohol priniesť viac škody ako osohu.

Pozastavme sa však nad tým, či v obrodnom procese po januárových plénach ÚV KSČ a ÚV KSS sa u nás, na Slovensku od začiatku nekladie prílišný a úzkoprsý dôraz na národnostné problémy, či sa v porovnaní s Prahou a českými krajmi neobchádzajú nemenej dôležité a hlbšie otázky demokratizačného procesu, slovom, či sa boj proti konzervatívizmu a dogmatizmu vedie dôsledne, či sa nezužuje na nejaké „národné záujmy" slovenského národa. Takéto otázky sú naozaj namieste a treba sa nad nimi zamyslieť.

Netreba dokazovať, že protileninské metódy kultu osobnosti sa na Slovensku udomácnili v širšom meradle a zapustili hlbšie korene, vystupovali v horšej podobe ako v českých krajoch. A to práve v dôsledku vykonštruovania buržoáznonacionalistickej úchylky vo vedení KSS a z tohto potom prameniaceho neustáleho upodozrievania Slovenska ako dajakej „slabej" východnej časti republiky. Práve vďaka novému vedeniu ÚV KSS v osobe súdruha Alexandra Dubčeka sa už od roku 1963 začalo na Slovensku utvárať nové ovzdušie, ba možno povedať, že sa začal obrodný proces. Závery aprílového a decembrového pléna ÚV KSČ v roku 1963 napriek mnohým nedôslednostiam a polovičatostiam sa stali základom pre postupné vykoreňovanie kultovského zla, celé roky pestovaného na Slovensku V. Širokým, K. Bacílkom, P. Davidom a ďalšími.

Od roku 1963 sa pod vedením súdruha Dubčeka a jeho najbližších spolupracovníkov urobilo veľa pre obnovenie leninských noriem v živote strany na Slovensku. Nebola to náhoda, že pokrokové sily v českých krajoch začali upierať svoje zraky na Slovensko s nádejami, že Slováci, slovenskí komunisti „pohnú ľady" v strane i štáte. Ale nebolo to ani tak ľahké! Aj keď na Slovensku zmizli z politickej scény najkompromitovanejší ľudia, stále sme mali dosť vlastných „Novotných", ktorí brzdili obrodný proces a doslova do januárového pléna ÚV KSČ podlamovali nohy súdruhovi Dubčekovi, pretekali sa v horlivom služobníčkovaní ľuďom, ktorí nemali záujem na zmenách. Rozhodne to nebol iba M. Chudík a R. Cvik!

Čoho sme však svedkami? Nie azda toho, o čom výstižne napísal V. I. Lenin: „Takmer vo väčšine prípadov politici, ktorí sa presvedčili o nesprávnosti svojej línie, pokúšajú sa zakryť svoj obrat, zahladiť ho, »vymyslieť« nejaké viac-menej bočné motívy a pod. Priame a čestné priznanie svojej politickej chyby už samo osebe je veľkým politickým činom." Čí sa to doslova nevzťahuje na tých, čo takmer z jedného dňa na druhý „obrátili kabáty"? Bez toho, že by si priamo a čestne boli zvážili svoje predchádzajúce politické postoje a skutky, stali sa najväčšími „bojovníkmi" za obrodný proces. A, samozrejme, predovšetkým za federáciu!

Aj v minulom období bola politika tak či onak záležitosťou verejnou. Ľuďom, aj keď nie vždy presne, sú predsa len známe stanoviská politických funkcionárov a pracovníkov, ale aj to, ako konali. A preto oprávnene neveria v „zázraky", v nejaké zázračne rýchle premeny ľudí, zaujímajúcich posty, z ktorých môžu rozhodovať, čo podlieha alebo nepodlieha „obrode" a vynášať súdy, a robiť aj závery o priebehu obrodného procesu.

Situácia v slovenských straníckych a štátnych orgánoch i v spoločenských organizáciách, ktoré sú súčasťou Národného frontu, je skutočne iná, priaznivejšia, ako bola v centrálnych orgánoch a inštitúciách. Nemalo by to však ani v spomínaných orgánoch a organizáciách odrádzať od ďalšej obrody celého nášho verejného a politického života a od výmeny ľudí, ktorí stratili dôveru komunistov i ostatných občanov. Veď predsa vonkoncom nemôže stačiť, ak sa dnes niekto prihlási za federáciu, alebo smelo kritizuje A. Novotného a ďalších! Pritom zabudne na svoj vlastný podiel, na sebakritický pohľad. Požiadavka zahrnutá do rezolúcie pléna ÚV KSČ z minulého týždňa, aby boli vo funkciách ľudia, majúci politickú dôveru, potrebné schopnosti, charakterové vlastnosti i odborné vedomosti, sa musí dôsledne uplatniť aj na Slovensku. Pritom po rušných udalostiach v Prahe a ponaučeniach z riešenia personálnych otázok v najvyšších straníckych a štátnych orgánoch i v spoločenských organizáciách Národného frontu sa vari môžeme vyhnúť nezdravým sprievodným javom — kritike „hlava nehlava".

Rozhodne nemôžeme dať miesto nejakému neuváženému, neobjektívnemu a jednostrannému posudzovaniu funkcionárov. Starú kultovskú prax tu v žiadnom prípade nemožno dopustiť. Cieľom kritiky, ako sa to zdôrazňuje aj v rezolúcii ÚV KSČ, sa má predovšetkým stať odstránenie chýb, a nie samotných kritizovaných ľudí, pravda, ak majú predpoklady zbaviť sa svojich nedostatkov a svoju prácu zlepšiť. S výmenou funkcionárov, ktorí sa kompromitovali hrubými chybami a prechmatmi v politickej a verejnej činnosti, ktorí stratili dôveru a autoritu, však nemožno otáľať. Lebo ide o dôveru všetkých komunistov a občanov v obrodný proces a v neposlednom rade aj o samotnú federáciu.

PRAVDA, 11. apríla 1968, str. 2. 3/107/XI

Smrť Jana Masaryka sa vyšetruje

Hovoria svedkovia a archívy

/ Výňatok /

Viaceré noviny v posledných dňoch predostierajú otázku, či smrť Jana Masaryka bola prirodzená, alebo násilná. Prinášajú na túto tému obsiahle výpovede svedkov, dožadujú sa odpovede. Celú túto akciu vyvolal týždenník Student článkom Ivana Sviťáčka, nazvaným Podnet Generálnej prokuratúre. Autor v ňom uvádza niektoré údaje, ktoré prebral zo staršieho čísla Spiegla, pýta sa, dáva otázniky. Generálna prokuratúra začala preto znovuobjasňovanie smrti Jana Masaryka a naša pražská redaktorka požiadala vedúceho vyšetrovateľského odboru Dr. JIŘÍHO KOTLAŠA o rozhovor.

Je prešetrovanie udalostí spred dvadsiatich rokov prípad vo vašej praxi bežný?

Naopak, je to prípad vzácny. Hoci každé vyšetrovanie sa deje s istým časovým odstupom, tentoraz máme do činenia s činom dávno minulým.

Sú všetky fakty, ktoré uviedol Student, pravdivé?

Sme ešte len v počiatočnom štádiu práce, niektoré materiály z tej doby už máme, niektoré ešte nie, prihlásili sa aj viacerí svedkovia, ktorí sú ochotní vypovedať. Už teraz však možno s určitosťou povedať, že niektoré fakty sú nesprávne, napríklad dr. Borkovec žije a budeme s ním hovoriť, vyjadrenie dr. Klingera o Masarykovom zdravotnom stave je iné, nekonštatoval dobrý zdravotný stav, ale naopak, vážny depresívny, pravda je však, že v ten večer pred smrťou mal Masaryk dobrú náladu. Prešetrujeme takisto všetky spisy, týkajúce sa samovraždy dr. Teplého a podobne.

Máte dosť archívnych materiálov?

Z Ministerstva vnútra sme dostali dve veľké škatule spisov týkajúcich sa priamo smrti J. Masaryka. Vyžiadali sme si však aj ďalšie materiály v priamej alebo nepriamej súvislosti k objasňovanému prípadu. Niektoré situácie totiž nastali po smrti Masaryka (samovražda dr. Teplého).

A svedkovia?

— Veľa ich už nežije, najmä tých, čo boli s Masarykom v poslednom období jeho života. Tí, ktorí sa nám prihlásili sami, alebo o ktorých vieme my, sú však veľmi cenným dokumentom.

Mohli by ste už dnes povedať svoju osobnú mienku o prípade?

— Nie, kým nemôžeme konkrétne argumentovať. V takom podaní, ako prípad nastolil Student, mne osobne chýba motív činu. Možno sa dospeje k iným záverom ako pred dvadsiatimi rokmi, nechcem to vopred vylučovať, ale na druhej strane nemá ani zmyslu robiť fikcie. Nepovažujem napríklad za práve najserióznejší postup tých novinárov, ktorí v tejto súvislosti „dúfajú, že to bude skoro hotové". Tým čitateľská verejnosť iba zbytočne balamutia. Potrebujeme na objasnenie pravdy predovšetkým veľa času.

A zazlievate novinárom, že prípad smrti Jana Masaryka nastolili práve oni?

— Nie, aspoň sa konečne podarilo uskutočniť dovtedy len fráza o našej súčinnosti s tlačou. Možnosť uverejňovania justičných materiálov bola zviazaná príkazom generálneho prokurátora, takže šlo do novín len to, čo sa chcelo. Musíme mať prvoradý záujem, aby naša práca bola pod verejnou kontrolou. A tou najsilnejšou je práve tlač.

IVETTA ŠUCHOVÁ

Ako je to so Slovákmi v diplomatických službách?

Na otázky Pravdy odpovedá nový minister zahraničných vecí dr. J. Hájek

P r a h a — V súvislosti s realizovaním nového štátoprávneho usporiadania spolužitia Čechov a Slovákov v jednotnej Československej socialistickej republike na základe symetrického modelu sa vynára čoraz viac i naliehavá potreba riešiť otázku zastúpenia Slovákov v diplomatických službách ČSSR. Redakcia Pravdy položila novému ministrovi zahraničných vecí dr. J. Hájkovi niekoľko otázok, týkajúcich sa tohto problému.

Otázka: O malom zastúpení Slovákov v zahraničných službách sa veľa hovorilo a hovorí. Nikdy nie nejako preukázateľne. Smena z 24. 3. uverejňuje o tom zaujímavý rozhovor. Dozvedáme sa v ňom, že z 97 našich diplomatických zastupiteľstiev vedú iba 7 Slováci a medzi počtom zhruba 10 000 pracovníkov v diplomatických službách máme iba okolo 3-percentné zastúpenie. Žartom sa niekedy hovorí, že najviac Slovákov pracujúcich v zahraničných službách má Juhoslávia. Ako sa mohla utvoriť taká situácia?

Odpoveď: Zastúpenie slovenských súdruhov v zahraničných službách je skutočne v súčasnom období neuspokojivé. Hlavnou príčinou tohto stavu je doterajšie usporiadanie vzťahov Čechov a Slovákov. Ministerstvo zahraničných vecí sa v tejto veci (a to potvrdil i námestník ministra V. Pleskot) usiluje už dlhší čas o zlepšenie situácie. Ešte pred 4 rokmi bolo z celkového počtu ľudí v zahraničných službách 9,5 % Slovákov, teraz ich je 14,9 %. (V službách Ministerstva zahraničného obchodu je iba 2,5 % Slovákov.) Pravda, aj tých 14 % je skutočne veľmi málo. Preto zásadne prehodnotíme systém výberu a prijímania súdruhov zo Slovenska do služieb Ministerstva zahraničných vecí a budeme hľadať možnosti — v spolupráci so slovenskými orgánmi — ako v čo najkratšom čase zabezpečiť spravodlivé početné zastúpenie príslušníkov slovenského národa v zahraničných službách.

Pokiaľ ide o úsek zahraničnej služby prináležajúci Ministerstvu zahraničných vecí, toto ministerstvo ako prvé z centrálnych úradov zakotvilo do zásad prijímania nových pracovníkov spoluprácu so slovenskými stranícky orgánmi a so Slovenskou národnou radou.

V tejto súvislosti je potrebné uviesť na pravú mieru niektoré údaje uverejnené v Smene dňa 24. marca t. r. Počet diplomatov v službách Ministerstva zahraničných vecí na zastupiteľských úradoch i v ústredí nepresahuje 600 osôb, a nie 10 000, ako napísala Smena. ČSSR má v súčasnom období 81 v zahraničí efektívnych zastupiteľských úradov. Z toho je 62 veľvyslanectiev, 1 vyslanectvo, 5 diplomatických misií, 10 generálnych konzulátov, 2 konzuláty a 1 čs. delegácia pri DKNS. Na 55 veľvyslanectvách je funkcia obsadená; z toho na desiatich sú súdruhovia slovenskej národnosti. (Ankara, Kinshasa, Sofia, Budapešť, Belehrad, Dáresalám, Konakry, Tripolis, Bejrút, Bern). Ostatných 7 veľvyslanectiev vedú v súčasnom období chargé d'affaires, z čoho sú traja Slováci (Vientiane, Bagdad, Lusaka). Ďalších 7 Slovákov vykonáva na zastupiteľských úradoch funkciu zástupcov vedúcich úradov (Havana, Konakry, Kodaň, Budapešť, Ženeva, Rangún, Rabat). Ďalší Slovák je i zástupcom generálneho konzula v Montreale.

Nehovorím, že táto proporcia je spravodlivá. No čísla uvedené v Smene napriek nezodpovedajú skutočnosti.

Otázka: Ak sa hovorí o zastúpení Slovákov v službách Ministerstva zahraničných vecí, veľmi sa zdôrazňuje kvalifikácia. Považujeme to za správne. Avšak skutočný stav svedčí často o tom, že sa kladú veľmi malé nároky na pracovníkov, ktorých Ministerstvo zahraničných vecí vysiela do zahraničia.

Odpoveď: Práve tak ako na iných úsekoch, aj na Ministerstve zahraničných vecí sa v poslednom čase dostáva do popredia stále výraznejšie otázka odbornej kvalifikácie. Vlani tu začali uplatňovať nové zásady pre výber, prijímanie, prípravu, hodnotenie a rozmiestňovanie diplomatických pracovníkov. Požiadavky obsiahnuté v týchto zásadách sú pomerne vysoké. Uplatňujú sa nielen voči tým, ktorých prijímajú, ale aj voči tým, čo už v diplomatických službách pracujú. Pre ilustráciu uvediem, aké nároky sa kladú na najnižšiu diplomatickú funkciu — na referenta diplomatickej služby: vysokoškolské vzdelanie (politický, právnický, ekonomický alebo filozofický smer), aspoň 3 roky politickej, administratívnej alebo inej odbornej praxe, dobrá znalosť (slovom i písmom) minimálne dvoch svetových jazykov.

Musím otvorene povedať, že nie všetci diplomatickí pracovníci týmto požiadavkám vyhovujú. Odstráneniu tohto nedostatku musí naše ministerstvo venovať oveľa väčšiu pozornosť ako doteraz.

Pokiaľ ide o prijímanie slovenských súdruhov do služieb Ministerstva zahraničných vecí, som presvedčený, že na Slovensku je dosť pracovníkov, ktorí by plne vyhovovali požiadav-

PRAVDA, 12. apríla 1968, str. 1. a 2. 4/107/XI

kám kladeným na našu zahraničnú službu.

Otázka: V spojitosti s kvalifikáciou by som mohol poslúžiť príkladom: človek s vysokoškolským vzdelaním, inžinier, účastník Slovenského národného povstania, pracujúci od roku 1945 v rozličných stranických funkciách, znalý jazyka francúzskeho a chorvátskeho, obstojne ruského (vysokú školu lesnícku skončil v Záhrebe), pôsobiaci mnoho rokov ako riaditeľ drevárskych závodov sa uchádzal aspoň o odbornú expertízu v zahraničí. Nehovoriac o jeho snahe dostať sa do diplomatických služieb, nesplnila sa ani táto jeho túžba. Je to správne?

Odpoveď: Tento prípad môžem bez znalosti ďalších podrobností len ťažko posúdiť. Podľa uvedených údajov sa nazdávam, že dotyčný súdruh môže oveľa lepšie využiť svoje vzdelanie (vysoká škola lesnícka) a byť prospešnejší spoločnosti na mieste, kde pracuje. Niet však pochýb o tom, že pre ďalšie doplnenie vedomostí a získanie skúseností by bol jeho pobyt v zahraničí prospešný. Zabezpečenie takéhoto pobytu je však už úlohou iných inštitúcií a nie nášho ministerstva.

Otázka: Nepochybujem o tom, že daný stav nespôsobil iba minister zahraničných vecí. Korene sú kdesi inde. Môžeme sa dozvedieť, kde a v čom?

Odpoveď: Korene, ako som už uviedol v odpovedi na prvú otázku, sú hlavne v doterajšom celkove neuspokojivom stave riešenia vzájomných vzťahov Čechov a Slovákov v našom štáte. Ďalej však pristupujú otázky bytové. Ešte ako minister školstva som sa usiloval získavať na toto ministerstvo schopných Slovákov, a je ich dosť, ale narážali sme na nedostatok bytov v Prahe. Získanie bytu — to nie je v silách ministerstva. Potom som sa stretol s viacerými prípadmi, že aj keď sme byt získali, nebol na takom štandarde, ako mal dotyčný povedzme v Bratislave alebo v inom meste.

Musím tiež uviesť, že dnes je systemizovaný stav na našom ministerstve naplnený. Aj touto otázkou sa budeme musieť zaoberať. Zatiaľ sme sa rozhodli, že na miesta, ktoré sa postupne uvoľňujú, budeme brať Slovákov. Pravda, tu pristupuje ešte otázka napríklad jazykových znalostí. Ak sa nám uvoľní povedzme miesto v Latinskej Amerike, usiľujeme sa tam poslať schopného človeka ovládajúceho španielčinu. Na to sa musí brať ohľad.

Otázka: Má Ministerstvo zahraničných vecí nejakú koncepciu pri riešení týchto otázok? Ako chcete napraviť tento neutešený stav? Tým nemyslíme, že by sa teraz nejako naponáhľal, boz odbornej prípravy, potrebnej kvalifikácie a utvorenia predpokladov pre službu v zahraničí mali poslať ľudia zo Slovenska do diplomatických služieb. Utvorili ste však aspoň nejaké predpoklady, aby sa mohol zaručiť správny výber a získať v čo najkratšom čase potrebná kvalifikácia?

Odpoveď: Existujúcim stavom sa vedenie Ministerstva zahraničných vecí zaoberá ako s jedným z najnaliehavejších problémov — toto musíme a chceme riešiť. Myslím, že by bolo dobré, keby sme mohli s príslušnými slovenskými orgánmi dojednať rýchlu nápravu tohto nedostatku najmä v tom smere, že budeme utvárať dostatočnú rezervu schopných a nádejných kvalifikovaných kádrov, aby sa takto vybraní súdruhovia zo Slovenska mohli čo najskôr zapojiť do práce tak v ústredí, ako aj na zastupiteľských úradoch. Pritom sa budeme usilovať zvýšiť počet slovenských súdruhov vo vedúcich funkciách. Mám vlastné skúsenosti z bývalej práce na Ministerstve zahraničných vecí, poznám mnoho veľmi schopných Slovákov, čo pracovali na vedúcich miestach tak na ministerstve, ako aj v zahraničí. Som presvedčený, že podľa toho, ako poznám mladšiu slovenskú generáciu, že na Slovensku sú veľmi schopní mladí ľudia a verím, že nám v diplomatických službách veľmi pomôžu, že budú úspešne zastupovať a reprezentovať našu republiku v zahraničí.

Jednu z neodkladných úloh vidím aj v dôslednom uskutočnení rehabilitácie predtým neprávom postihnutých súdruhov, medzi ktorými boli i slovenskí súdruhovia. Rátam s tým, že po dohode so slovenskými orgánmi sa mnoho týchto súdruhov vráti do zahraničných služieb na našom ministerstve. Niektorí z nich sa už prihlásili a ich zaradenie sa prerokúva.

Na ministerstve sa chceme energickejšie zaoberať niektorými ďalšími problémami, súvisiacimi s naším úsilím o zvýšenie počtu Slovákov v našich službách, a to utvorením nevyhnutných materiálnych predpokladov a podmienok. Ide, ako som sa už zmienil, najmä o otázku bytovú a jej riešenie nezávisí iba od nás. Budeme však vo vláde energicky presadzovať, aby sa táto dôležitá a naliehavá záležitosť skoro vyriešila. Hľadáme aj cestu, ako rýchlejšie a spoľahlivo školiť súdruhov pre zahraničné služby v diplomacii, a to u nás. Otázka platová sa už do určitej miery zlepšila. Ešte vlani bol priemerný hrubý plat diplomatických pracovníkov 2436 Kčs a tohto roku sa zvýšil na 2830 Kčs. No ak má ísť niekto do Prahy, bývať odlúčene od rodiny, nie je to obyčajne oproti jeho predchádzajúcemu platu veľa. Priemerný hrubý plat technicko-administratívnej sily je 1583 Kčs (ide tu napríklad o účtovníkov a hospodárov, u ktorých sa vyžaduje stredoškolské vzdelanie). Budeme sa usilovať význam práce týchto ľudí zvýrazniť aj v plate. Zastupiteľský úrad v zahraničí sa bez nich nezaobíde, lebo ináč by sa musel ich prácou zaťažovať diplomatický pracovník, a to je podľa mňa neúnosné, isté hazardovanie s jeho schopnosťami i časom.

* * *

V závere rozhovoru minister zahraničných vecí prof. dr. J. Hájek povedal: Verím, že v čase čo najkratšom mnohí noví slovenskí súdruhovia posilnia rady kvalifikovaných diplomatických pracovníkov a že sa budú môcť aktívne podieľať na tvorbe a uskutočňovaní československej zahraničnej politiky. (ič+pf)

PRAVDA, 12. apríla 1968, str. 1. a 2.

PRAVDA, 13. apríla 1968, str. 5.

6/107/XI

K AKČNÉMU PROGRAMU KSČ

Ako ďalej v zahraničnej politike?

Čitateľ si dozaista všimol, že časť Akčného programu KSČ o medzinárodnom postavení a zahraničnej politike ČSSR je pomerne krátka. Bol to zámer. Pri zostavovaní tejto časti sa — právom — vychádzalo z toho, že hlavným „frontom" je „front" vnútropolitický, že zahraničnopolitická sféra nie je taká naliehavá ako vnútroštátne pomery. Okrem toho vláda má byť bezprostrednejšie zodpovedná za uskutočňovanie zahraničnej politiky.

V pripravovanom programovom vyhlásení vlády bude časť o zahraničnej politike o niečo konkrétnejšia. Opierajúc sa o Akčný program KSČ a programové vyhlásenie vlády, Ministerstvo zahraničných vecí ČSSR už pripravilo niekoľko návrhov — variant svojho akčného programu, ktorý v konečnej podobe stvárni nový minister dr. J. Hájek a nechá ho schváliť vláde.

Ale vráťme sa k Akčnému programu KSČ a pokúsme sa znázorniť a skonkretizovať vety o zahraničnej politike ČSSR. Z úvodných viet vyplýva, že základné prvky zahraničnopolitickej orientácie ČSSR a KSČ zostávajú v platnosti. Zároveň bude formulovať vlastné stanovisko k medzinárodným otázkam a reálne hodnotiť medzinárodné vzťahy. Samozrejme, že v orchestri socialistických krajín v medzinárodnej oblasti nemôžeme hrať prvé husle — na to nemáme dosť veľké „tričko" a každý, kto v danej situácii začína preceňovať možnosti a vplyv ČSSR na medzinárodné dianie, blíži sa k mesiášstvu, ktoré nám nesvedčí práve tak, ako nám nesvedčila opatrnícka švejkovčina. Stačí sa napríklad pozrieť na mapu a náš hospodársky podiel v európskej výrobe. Nechceme ani hrať bubeníka v spomenutom orchestri. Toto nesystemizované miesto v priestore od Labe a Ašu k Tichému oceánu už prevzali iní. Keďže teda nechceme prvé husle, ani bubeníka, ani spievať unisono, zrejme bude čs. zahraničná politika hrať v polyfonickom orchestri podľa vlastnej partitúry, ktorá by prispela k výraznému hlasu socializmu na svetovej scéne.

Ide o to, aby napríklad pri prejave nového ministra na pôde OSN delegáti hŕmne neopúšťali zasadaciu sieň (bolo to tak za čias bývalého ministra), ale naopak, počúvali pozorne, ako za Clementisovej éry.

ČSSR bude aj naďalej rozvíjať dvojstrannú a mnohostrannú spoluprácu v Rade vzájomnej hospodárskej pomoci a Varšavskej zmluve. Je to náš životný záujem. Doterajší stupeň spoločenskej deľby práce v RVHP a podiel ČSSR na tvorbe koncepcií Varšavskej zmluvy sa považuje za nedostatočný. V tomto zmysle bude ČSSR predkladať návrhy na skvalitnenie práce obidvoch integračných zoskupení.

Viac pozitívnej pozornosti sa bude venovať našim susedom — Rakúsku a NSR. Ďalej Francúzsku, Taliansku, štátom Beneluxu, Veľkej Británii, takisto severským štátom Európy, ktoré zastávajú niekoľko progresívnych postojov k dianiu vo svete. Spojené štáty rozvoj vzťahov s ČSSR blokujú sami: nechcú vydať naše menové zlato, zachovávajú diskriminačné opatrenia, nevydávajú nacistického vraha Holejšu a pána Šejnu — napriek jasným paragrafom dohody USA—ČSR z roku 1952.

Postoj ČSSR k vojne USA proti vietnamskému ľudu je jednoznačný, podporujeme nezadateľné práva Vietnamcov, navrhujeme bojujúcim stranám, aby ukončili konflikt politickou cestou, navrhli sme Prahu za miesto rokovania.

Aj kríza na Blízkom východe by sa mala vyriešiť politicky v súlade s rezolúciou Rady bezpečnosti z 22. novembra 1967, ktorá žiada, aby sa Izrael stiahol z okupovaných území arabských štátov a aby členské štáty OSN v tejto oblasti uznali právo každého z nich na existenciu.

S rozvojovými krajinami sa budú vzťahy ČSSR riadiť politikou priateľstva, podpory proti imperializmu a vzájomne výhodnými hospodárskymi stykmi.

Československá diplomacia, ktorá je len jedným z mnohých nástrojov zahraničnej politiky, bude utvárať lepšie podmienky pre uplatnenie kultúry Čechov a Slovákov v zahraničí. Práca so slovenskými krajanmi prejde s veľkou pravdepodobnosťou do právomoci slovenských orgánov. Niet už sporu, že bude treba podstatne zlepšiť zastúpenie Slovákov na Ministerstve zahraničných vecí, na Ministerstve vnútra — v jej zahraničnej zložke, na Ministerstve zahraničného obchodu, na Medzinárodnom oddelení ÚV KSČ a iných inštanciách so zahraničným pôsobením. Najväčší problém, zdá sa, bude otázka bytov, odbornej a jazykovej kvalifikácie, mzdového zaradenia (platy stredných kádrov v centrálnych úradoch nie sú príťažlivé). Pôjde zrejme o dlhší, nie nárazový proces.

Dôležité otázky našej zahraničnej politiky čakajú zatiaľ na riešenie: bude treba, aby sa zahraničnou politikou dôkladnejšie zaoberal ÚV KSČ, Národné zhromaždenie, vláda, Národný front, aby dávali výkonným nástrojom priestor pre činnosť, usmerňovali a kritizovali ich vecne spolu s ľudom a informačnými prostriedkami tejto krajiny.

MARTIN DUNAJSKÝ

PRAVDA, 13. apríla 1968, str. 1.

O VÝHĽADOCH ČESKOSLOVENSKEJ ZAHRANIČNEJ POLITIKY

V SRDCI EURÓPY

Srdcom Európy nás neprestali volať dokonca ani v tých časoch, keď nás všeobecne považovali za jej perifériu, odkiaľ prichádzajú len nezaujímavé ozveny o ktorej je v podstate zbytočné sa na niečo pýtať, pretože jej zásadné súhlasy a rovnako zásadné nesúhlasy je možné jednoducho si vyrátať i bez mimoriadnej rozhľadenosti v politike a v matematike.

Čas, ktorý miluje zvraty, rehabilituje dnes i tento politicko-historicko-geografický obraz. Zdá sa, že sme už opäť srdcom Európy a pozornosť, ktorá sa nám venuje, presiahla dávno pozornosť venovanú novému srdcu doktora Blaiberga. Je to potešujúce tým skôr, že v našom prípade nejde o transplantáciu.

Nuž dobre – cítime sa potešení a polichotení. Dúfajme, že sa pritom nezačneme mýliť v pojmoch tentoraz anatomických a nebudeme sa pre zmenu považovať za pupok sveta.

Ako je, žiaľ, známe z histórie obidvoch našich národov, vieme mimoriadne rýchlo striedať pocity sebapreceňovania s takmer neuveriteľným národným nihilizmom – ten stred zdravého sebavedomia spojeného s nemilosrdným realizmom sme ako celok ešte nikdy nenašli.

Hovorím to s otázkou: Ako bije a bude biť srdce Európy pre Európu? Radšej skôr jednu poznámku: už samotný obraz „srdca Európy" zvádza k neodôvodnenej namyslenosti. Keď Bismarck svojho času povedal potom stále citovaný výrok „kto je pánom Čiech, je pánom Európy", bolo to úvaha čisto dobyvateľská. Nemyslel vtedy na Čechov, ale na strategickú pozíciu ich krajiny. Napokon: ukázalo sa, že to neplatí ani v tejto kategórii. Dobyvatelia ovládli Čechy, ale neovládli Európu.

Ale k veciam, o ktoré mi bezprostredne ide. Jedným z častých námetov dnešných debát a úvah je vplyv najnovšieho československého vývoja na európske a svetové dianie, najmä v smere zvýšenia príťažlivosti socialistických myšlienok a socialistickej praxe. Som presvedčený, že so v tejto oblasti skrývajú obrovské možnosti. Mám však, vďaka dlhoročným skúsenostiam, vypestovaný odpor k mesianizmu akéhokoľvek druhu; nemôžem sa pritom zbaviť pocitu, že z niektorých našich úvah už začínajú zaznievať mesianistické tóny.

Áno, prečo by sme nemohli poskytnúť príklad Európe a svetu? Lenže nezabúdajme, že donedávna sme poskytovali skôr príklad odstrašujúci. Naposledy máme k dispozícii len najnutnejšiu štartovaciu plochu, takmer všetko ešte len leží pred nami. O skutočnú socialistickú demokraciu budeme musieť bojovať dnes a denne, demokraciu sa budeme musieť namáhavo učiť (veď sme sa od nej v minulosti už dvakrát odvrátili skôr, ako sa nám ju podarilo naozaj vybudovať), demokraciu budeme musieť urobiť efektívnou nielen v oblasti kultúry, ale i v oblasti politiky a ekonomiky. Až potom budeme inšpirujúcim, veľkým historickým príkladom. Nebude to úloha iba príjemná, pretože mnohým bude taký náš príklad proti mysli – konzervatívcom všetkých druhov.

Ani potom, ani z tohto objektívne jestvujúceho príkladu nebudeme môcť robiť zahraničnú politiku. Bol by to nielen ten už spomínaný protivný mesianizmus, ale súčasne aj pravý opak toho, čo na poli zahraničnej politiky v budúcnosti potrebujeme uskutočňovať. Už dosť dlho si na tomto kontinente národy a ideologické zoskupenia vnucovali navzájom svoje názory mocenskými prostriedkami najrôznejšieho druhu. V posledných rokoch sa čoraz častejšie ozýva názor, že v Európe zvíťazila mierová spolupráca. Prijímam ho s rezervou. Nazdávam sa, že skutočná mierová spolupráca potrebuje dôslednú toleranciu, likvidáciu diskriminácií, urýchlený rozvoj demokratických vzťahov v národoch a medzi národmi. Ak sa budeme dôsledne angažovať týmto smerom, môžeme byť Európe naozaj veľmi užitoční.

Chceme mať dobré vzťahy s každým, kto si úprimne želá mať dobré vzťahy s nami. Bolo by nemúdre chcieť meniť jedny vzťahy za iné alebo to od nás žiadať. Prečo by jedno priateľstvo malo vylučovať druhé? To by nezodpovedalo ani duchu tolerancie, ani najdôležitejším záujmom nášho kontinentu a predovšetkým záujmom našej republiky.

Dobré a produktívne vzťahy so Sovietskym svätom a ostatnými socialistickými štátmi sú mimo diskusie. Ak tu o niečom treba uvažovať, tak teda o tom, ako tieto vzťahy urobiť lepšími a užitočnejšími pre všetkých zúčastnených partnerov.

Okrem postavenia v srdci Európy dala história nášmu štátu no jeho veľkosť pridlhé hranice a veľa susedov. Pokúsme sa obrátiť to, čo bolo v minulosti často nešťastím, na výhodu: je nielen potrebné mať dobré a medzinárodnopoliticky normálne styky so všetkými susedmi; možno by sme mohli prispieť i k tomu, aby bolo lepšie ovzdušie v celej oblasti nášho susedstva.

Povojnové obdobie bolo obdobím vytvárania dôležitých medzinárodných organizácií v západnej Európe. Prirodzene: boli aj nástrojom studenej vojny. No prvom mieste však výrazom objektívnych tendencií vývoja. Naša zahraničná politika to v minulosti brala na vedomie maximálne v interných informáciách. Nemôžeme si naďalej dovoliť nevidieť značné úspechy Európskeho hospodárskeho spoločenstva a nereagovať na ne svojimi vlastnými činmi, hľadaním ciest k obojstranne prospešnej kooperácii.

Sme a zostaneme malým štátom, ktorý by sa len zosmiešňoval a škodoval, keby sa pokúšal hrať sa na veľmoc. Nebudem originálny, keď tu pripomeniem, že sú – napriek istým zmenám v posledných dvoch rokoch – značne nevyužité možnosti práve v spolupráci malých európskych štátov bez ohľadu na ich spoločenské zriadenie. Malé štáty síce nemajú mocenské prostriedky veľmocí, nie sú však ani tak viazané nevyhnutnosťou robiť veľkú svetovú politiku a ohľadmi na vlastnú prestíž. Môžu teda, aspoň za súčasných podmienok, pružnejšie manévrovať a rýchlejšie dospieť k dohodám, ku ktorým vedie v prípade veľmocí dlhá a zložitá cesta. Intenzívny rozvoj spolupráce malých štátov by mohol mať priaznivý odraz aj v stanoviskách veľmocí a prispieť k celkovému zlepšovaniu medzinárodnej atmosféry.

Boli časy, keď sa nám odporúčal „optimizmus bez povier a ilúzií" a pritom to odporúčané bolo plné povier, plné ilúzií, a teda vôbec nie optimistické. Teraz, dúfajme, prišla doba, keď zahodíme staré, ale neosvojíme si nové povery a ilúzie. Potom budeme môcť byť optimistami. Dokonca aj pokiaľ ide o možnosti a európsky význam srdca Európy.

JURAJ BYDŽOVSKÝ

7/207/XI

PRÁCA

8/107/XI

ARMÁDA SA STABILIZUJE

PRÁCA, 11. apríla 1968, str. 4

Praha (Práca) — Keď som bol pozvaný nového ministra národnej obrany generálporučíka Martina Dzúra na besedu s vojenskými novinármi do Bratislavy, nevedel som, že sa posedenie s ním predĺži. Z pôvodne plánovanej krátkej návštevy vzišla dlhšia beseda (minister v ten deň zostal dokonca bez obeda), z ktorej prinášame niekoľko ministrových odpovedí.

— Súdruh minister, u časti občanov našej republiky sa vzťah k armáde po úteku Šejnu, po smrti generála Janka a tiež tým, že sa zatiaľ nevyjasnili otázky okolo možnosti zneužitia armády v priebehu januárového plénu ÚV KSČ, zhoršil, a nie je najpriaznivejší. S akými pocitmi vstupujete do vlády? Čo urobíte preto, aby sa vzťahy verejnosti k armáde zmenili?

„Práve pre spomínané skutočnosti sa armáda dostala v poslednom čase do stredu pozornosti občanov. Hovorilo sa o niektorých nedostatkoch v jej živote. V budúcnosti bude môcť verejnosť sledovať, ako ich odstraňujeme. Kontrola armády verejnosťou bude teda intenzívnejšia, čo je správne. Armáda, ktorá by nemala podporu a dôveru ľudu a celej verejnosti, by nemohla byť plne bojaschopná. Vzťah verejnosti k armáde sa priamo odráža v morálnom stave vojakov a dôstojníkov. Bude veľmi potrebné a správne, aby sa zvýšila kontrola armády verejnosťou, Národným zhromaždením a vládou. Bude potrebné uvažovať o vrcholnom orgáne, ktorý by rozhodoval o zásadných otázkach obrany. To preto, že doterajšie komisie obrany, ktoré mali tak stranícky ako aj štátny charakter, nie sú pravdepodobne tým najlepším riešením."

— Domnievam sa, že práve nedostatok informovanosti v čase januárového plénu i po ňom spôsobil, že sa o zneužití armády vo verejnosti začalo hovoriť...

„Podľa mňa v tejto situácii velenie armády nie dosť pohotovo reagovalo na dopyty a uvádzalo veci na správnu mieru. Pokiaľ ide o cvičenie, ktoré sa konalo v čase zasadania pléna ÚV KSČ, uskutočňovalo sa podľa plánu. Pri podobných cvičeniach sú dátumy vždy utajované, čo je pochopiteľné. Podľa mňa otázka nestojí — čo sa týka cvičenia — tak, či išlo alebo malo ísť o zneužitie armády, čo už bolo vysvetľované, ale o to, že na základe situácie, ktorá vznikla už na októbrovom zasadaní pléna ÚV KSČ, bolo možné cvičenie odložiť."

— Ako je to s akčným plánom ministerstva a teda nového velenia armády? Pracuje sa na ňom?

„Áno. Má byť hotový do 15. mája. Podkladom preň bude práca širokého kolektívu a konzultácie s podriadenými stupňami, nechýbajú ani vedecké analýzy a závery. Budú sa brať do úvahy politické, ľudské, ekonomické a samozrejme vojenské hľadiská. Pochopiteľne, že sa dá plný priechod oponentúre. Pokiaľ ide o plnenie akčného plánu, nebudeme čakať. S niektorými vecami musíme začať hneď: so zakotvovaním demokratickosti, ďalej vylepšovať výcvikovú a ubytovaciu základňu, riešiť kádrové otázky atď."

— Čo treba rozumieť pod termínom „zakotvenie demokratičnosti", keďže armáde ide predsa o centralizované riadenie, o nedeliteľnú veliteľskú právomoc?

„V armáde sa skutočne velí a podriaďuje sa. Demokratizácia v armáde neznamená možnosť uznášať sa, či ten alebo onen rozkaz bude splnený alebo nie, či to alebo ono z poriadkov a smerníc sa bude plniť a podobne. To by bola anarchia. A armádnemu organizmu nie je nič tak cudzie ako rozvrat a nedostatok velenia. To však neznamená, že demokratizačný proces by mal prebiehať mimo armádu. Veľké možnosti demokratizácie sú najmä v politickej sfére, kde je možné uplatniť mnoho návrhov a kde sa musí reagovať na celý rad správnych kritických pripomienok. Straníckе normy sa plne vzťahujú na život v armáde. Musíme vytvoriť väčší priestor pre to, aby



sme umožnili všetkým príslušníkom veliteľského sboru aktívnejšie sa podieľať na riešení problémov života armády vo vlastnej záujmovej organizácii, ktorá nám doteraz chýbala."

— Súvisí otázka demokratičnosti aj s decentralizáciou velenia a vedenia?

„Áno. Doterajší systém bol zbyrokratizovaný v tom, že z najvyšších stupňov sa zasahovalo do prílišných podrobností, ktoré náležia plne do právomocí nižších stupňov. V budúcnosti bude istotne výhodnejšie, ak budeme úlohy zadávať v cieľoch a kvalite a umožníme vyšším stupňom väčšiu voľnosť a samostatnosť."

— Ako si treba vysvetliť úlohu vylepšovania výcvikovej a ubytovacej základne?

„To patrí medzi prvoradé neodkladné úlohy. Pri údržbe kasárenského fondu, výstavby bytov a pod. je jedinou možnosťou využitie vlastných zdrojov. V žiadnom prípade to nemožno robiť na úkor záujmov obyvateľstva."

— Je nový pohľad aj na oblasť kádrovej práce?

„Tu pôjde o jej oddelenie od straníckeho aparátu s tým, že ju bude obhospodarovať priamo ten, kto zodpovedá za bojovú prípravu a bojovú pohotovosť. Túto oblasť treba pokladať za služobnú funkciu a nie za funkciu straníckopolitického aparátu."

— Pri akčnom pláne spomínate vedecké analýzy a oponentúru. Často na Slovensku počuť, že údajne doterajšia koncepcia obrany nášho štátu so sústredením hlavných síl na západe republiky a s obmedzením počtu vojsk na Slovensku nie je správna a že v tomto ohľade neboli docenené všetky skutočnosti a náplň Košického vládneho programu. Nepovie na túto otázku už niečo akčný plán?

„To je skutočne otázka hlbokej analýzy a nemožno na ňu dať odpoveď od zeleného stola. Na základe rozboru stavu, v ktorom sa armáda nachádza (tento rozbor je prvou etapou z nášho akčného plánu), je presun na Slovensko možný. No iba vtedy, ak to bude v súlade s celkovou obranou štátu."

— Dovoľte, aby som sa vrátil k článku, ktorý sme uverejnili v Práci v nedeľu a v ktorom sa hovorilo o liste, ktorý zaslal Hlavný výbor KSČ na MNO Ústrednému výboru KSČ počas januárového zasadania. List, ktorý žiadal nerozdeľovať funkciu prvého tajomníka ÚV KSČ a prezidenta a ktorý bol podporou A. Novotného, nakoniec nedošiel včas. Vy osobne ako jediný ste hlasovali proti jeho odoslaniu. Čo by sa stalo, keby pri doručovaní listu k meškaniu nebolo došlo?

„List mohol mať morálny vplyv, ale zmeniť podstatu nemohol. V ústrednom výbore strany už vtedy nálada rozdeliť funkciu bola. Nie som rád, keď sa teraz zdôrazňuje môj postoj. A to preto, že oceňujem vyspelosť mnohých komunistov, ktorí s listom nesúhlasili a vystupovali dlho proti jeho obsahu. To už bol, v tomto postoji, veľký pokrok vpred..."

— Viem, že vás teraz čaká veľa práce, že je na rade dať dokopy nové velenie armády. O ňom nám zaiste poviete bližšie pri vašej návšteve vojenských novinárov v Bratislave. Radi by sme, keby to bolo čím skôr.

„Do Bratislavy prídem čo najskôr, len čo si nájdem kúsok času."

— Ďakujem vám za rozhovor, súdruh minister.

Zhováral sa: ĽUBOMÍR LENOCH

ĽUD, 11. apríla 1968, str. 1, a 3.

9/107/XI

SLOVENSKO v jednotnom ŠTÁTE

Z referátu V. Biľaka na zasadaní ÚV KSS

Na plenárnom zasadaní ÚV KSS v utorok 9. apríla t. r. hlavný referát k výsledkom aprílového pléna ÚV KSČ a k súčasnej politickej situácii na Slovensku predniesol prvý tajomník ÚV KSS Vasil Biľak. Z referátu vyberáme:

Mimoriadne závažnou otázkou, na ktorú sústredil pozornosť Ústredný výbor KSČ, je vzťah Čechov a Slovákov, naliehavá potreba utvoriť nový, federatívny systém štátoprávneho usporiadania. Spoločné rokovanie Predsedníctva ÚV KSS a Predsedníctva SNR z 19. marca t. r. prišlo k jednoznačnému záveru — čo bolo zakotvené i do akčného programu — že treba upustiť od etapového riešenia a všetky prípravné práce rozborové, organizačné, kádrové, treba urýchliť so zameraním k vyústeniu federatívneho usporiadania celého nášho politického systému.

FEDERÁCIA A EKONOMIKA

Zásady nášho programu sa plne vzťahujú rovnako na obidva naše národy ako i na ostatné národnosti. V záujme toho treba zakotviť ústavné i zákonné záruky pre úplnú a skutočnú politickú, hospodársku i kultúrnu rovnoprávnosť. Záujmy národností bude treba zabezpečiť i z hľadiska výstavby celoštátnych, krajských, okresných, mestských a miestnych orgánov štátnej moci a správy. Treba, aby národnosti boli primerane k svojmu celkovému počtu reprezentované v našom politickom, hospodárskom, kultúrnom a verejnom živote, vo volených i výkonných orgánoch.

Celkom otvorene treba plénu ÚV KSS povedať, že na rôzne otázky, aký ekonomický dopad bude mať federatívne usporiadanie, nemôžeme dať jednoznačnú odpoveď, pretože existujú rôzne, často i protichodné názory našich ekonómov. Zatiaľ do ekonomickej komisie ÚV KSS bol predložený iba jeden materiál k základným vzťahom ekonomiky Slovenska a českých krajov, ktorý vznikol v pracovnej skupine k príprave akčného programu KSS. V tejto otázke považuje Predsedníctvo Ústredného výboru KSS za potrebné, aby Predsedníctvo Slovenskej národnej rady urýchlene predložilo komplexné ekonomické rozbory Slovenska vo vzťahu k federatívnemu usporiadaniu.

ŠPECIFICKÉ SLOVENSKÉ OTÁZKY

Aj keď ešte nedávno sa uverejňovali mapy so šípkami, ako sa šíri progres zo Slovenska do Čiech, naraz sa ozývajú hlasy, ako by Slovensko, najmä Bratislava bola v demokratizačnom procese menej progresívna ako české kraje a najmä Praha. Zdôvodňuje sa to tým, že na Slovensku nie je také rozsiahle odvolávanie funkcionárov, ako v Čechách a v centrálnych orgánoch vôbec. Vývoj na Slovensku po januárovom pléne ÚV KSČ mal i tú svoju osobitosť, že začínal na inom stupni ako v českých krajoch. Spomenul som, že politická situácia na Slovensku už pred XIII. sjazdom KSČ mala svoje odlišnosti od celkovej situácie v republike. Dôležitú úlohu zohralo prehodnotenie politických procesov a správa ÚV KSČ o porušovaní stranických zásad a socialistickej zákonnosti v období kultu osobnosti z apríla 1963 a rezolúcia ÚV KSČ o preskúmaní kritiky buržoázneho nacionalizmu.

Z politickej činnosti museli odísť súdruhovia **Bacílek** a **David**. Bol odvolaný poverenník spravodlivosti súdruh **Grešo**. Skoro celé vedenie KSS sa obnovilo. Po smrti súdruha **Strechaja** došlo k veľkým zmenám v Slovenskej národnej rade, skoro celé jej Predsedníctvo sa utvorilo nové, v podstate z mladých, odborne i politicky pripravených kádrov. Nie je preto možné a správne robiť mechanickú analógiu, treba však posudzovať situáciu vždy vo vzťahu ku konkrétnym osobám. Napríklad situácia v Slovenskej odborovej rade je úplne odlišná od situácie, aká sa utvorila v Ústrednej rade odborov. Obdobne je to i v Československom zväze mládeže. Spoločenské organizácie na Slovensku vplyvom zlých metód práce v centre, obmedzovaním ich právomoci a pod. nemohli určovať politiku na Slovensku. Bolo to predovšetkým zapríčinené zlými metódami práce práve tých orgánov a ich vedúcich predstaviteľov, ktorí v demokratizačnej vlne od januára

vého pléna ÚV KSČ t. r. museli zo svojich funkcií odísť. Napriek tomu sa utvorila taká situácia, že napríklad mnohí predstavitelia slovenských spoločenských organizácií boli navrhovaní medzi prvých kandidátov na celoštátne funkcie. To plne potvrdzuje skutočnosť, že slovenskí predstavitelia týchto organizácií a inštitúcií neboli považovaní za konzervatívcov, ani za skompromitovaných, ale za takých, ktorí dávajú záruku pre ďalší postup demokratizačného úsilia.

NEPRIPUSTIŤ JEDNOSTRANNOSŤ

Ti pracovníci, a to nielen v strane, nielen komunisti, ktorí spohodlneli, ktorí sa dopustili i závažných chýb, ktorí sa stali funkcionármi nie na základe svojej statočnej práce, ale na základe dekrétu, ťažko v tomto boji obstoja. No veľká časť funkcionárov, členov strany i aparátu, hospodárskych pracovníkov, pracovníkov NV, súdov, prokuratúry i bezpečnosti je čestná a obetavá, má veľké zásluhy na výsledkoch, ktoré náš ľud pod vedením strany dosiahol.

Rezolúcia ÚV KSČ k politickej situácii správne zdôrazňuje, že kritika poukazuje na nedostatky preto, aby sa odstraňovali chyby a nie samotní kritizovaní ľudia, ak majú predpoklady zbaviť sa svojich nedostatkov a svoju prácu zlepšiť. To nie je dvíhanie prstu. Musíme dbať, aby sa netrpelo jednostrannosti, aby sa neutváral duchovný a morálny teror proti statočným komunistom i bezpartajným. Ani na chvíľu nemožno ustúpiť od zásady, že v tomto procese ide o demokraciu socialistickú, že sme za slobodnú výmenu názorov, za slobodu človeka. To sú princípy, ktoré má naša strana ako súčasť svojho života. Nemôže však byť sloboda pre toho, kto chce oslabovať socialistickú výstavbu, ktorého snahou je usilovať sa svojím počínaním o znemožňovanie slobody väčšine, obmedziť slobodu výrobcovi, pracujúcemu človeku a pod.

ZAVRŠIŤ SPRAVODLIVOSŤ

Na poslednom pléne ÚV KSS bola okrem iného zdôraznená nutnosť doriešiť rehabilitáciu postihnutých súdruhov i tým, aby boli uvedení do politického života. Napriek nejednej trpkej výčitke z rôznych strán, ale najmä zo strany súdruha Novotného, súdruh Dubček i ďalší členovia Predsedníctva ÚV KSČ boli presvedčení, že rehabilitovaní súdruhovia Husák, Novomeský, Holdoš, i ďalší budú musieť zaujať i v politickom živote miesto, zodpovedajúce ich schopnostiam, len čo sa vyskytne priaznivejšia situácia. Táto nastala po januárovom pléne. Ako je vám známe, súdruh Husák bol vymenovaný za podpredsedu vlády. Súdruha Novomeského by sme radi — ak mu to dovolí zdravotný stav a nebudú mať námietky jeho lekári — kandidovali ešte pred voľbami za poslanca SNR a navrhli do funkcie predsedu SNR. Považovali by sme to za výsostne historicko-politický i mravný akt, ktorý by završoval celoživotnú spoločensko-politickú činnosť súdruha Novomeského už i tým, že Slovenská národná rada, ktorej bol spoluzakladateľom a pomáhal tak utvárať model štátoprávneho usporiadania, završuje historickú epochu tým, že vyúsťuje vo federatívne usporiadanie.

DEMOKRATIZÁCIA V JUSTÍCII

Súčasný demokratizačný proces sa v plnom rozsahu dotýka i minulej, súčasnej a budúcej úlohy a postavenia orgánov bezpečnosti, prokuratúry a justície. Myslíme, že právom, pretože najmä deformácie socializmu z päťdesiatych rokov ich činnosť osobitne poznamenali, ako aj preto, aby ich činnosť, jej kontrola a záruky v ďalšom období odpovedali plne demokratickým princípom našej socialistickej spoločnosti. ÚV KSČ odporúča a rozpracúva viaceré opatrenia zásadného významu k štruktúre, organizácii a úlohám týchto orgánov, ich demokratickej kontrole najvyššími štátnymi orgánmi i verejnosťou, opatrenia k úplnej rehabilitácii nezákonne postihnutých, vrátane kádrových opatrení. Ide o to, aby sa v najkratšom čase prekonali všetky deformácie v tejto oblasti.

Pritom otvorene hovoríme, nech nikto nekalkuluje s nijakou rehabilitáciou tých triedne nepriateľských a protispoločenských živlov, ktorých sa právom dotýkali revolučné opatrenia našej štátnej moci. Ako zdôrazňuje i rezolúcia k politickej situácii, prijatá na zasadnutí ÚV KSČ „... z pozícií socializmu, jeho vlastenecких a spoločenských vzťahov, neustúpime ani o piaď".

ĽUD, 11. apríla 1968, str. 1. a 3.

ĽUD, 14. apríla 1968, str. 1. a 3.

O REHABILITÁCII GRÉCKO-KATOLÍCKEJ CIRKVI

Bratislava (ľud) — Redakcii sa dostal do rúk list, ktorý prof. dr. Jánovi Murínovi, t. č. pracovníkovi Univerzitnej knižnice, poslal 7. apríla 1950 Ladislav Holdoš, pracovník Historického ústavu Slovenskej akadémie vied o známej akcii násilného zrušenia gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku, ku ktorému došlo v roku 1950. (Ladislav Holdoš bol vtedy poverenikom-predsedom Slovenského úradu pre veci cirkevné.) List uverejňujeme so súhlasom autora.

Vážený pán profesor,

odvolávajúc sa na naše rozhovory v prítomnosti dp. dr. Pavla Rusnáka a dp. Zorvana vo veci postavenia gréckokatolíkov v Československu, dovoľujem si formulovať aj písomne svoj názor aspoň v otázkach zásadnejšej povahy:

Ako sa naši grécki katolíci stali pravoslávnymi

1. Tzv. akciu návratu gréckokatolíkov na pravoslávie pripravovala tzv. Ústredná komisia návratovej akcie pri Ukrajinskej národnej rade, opierajúca sa o okresné a miestne národné výbory, ktoré mali byť zložené výlučne z osôb gréckokatolíckeho vierovyznania. — Po tzv. prešovskom Sobore týchto delegátov v apríli 1950 pri realizovaní jeho uznesenia štátna vrchnosť, t. j. vtedajší Slovenský úrad pre veci cirkevné, prestala brať na vedomie gréckokatolícku cirkev a považovala automaticky všetkých gréckokatolíkov za údov pravoslávnej cirkvi, pokiaľ administratívnym spôsobom z pravoslávnej cirkvi nevystúpili.

2. Vtedajší minister-predseda Štátneho úradu pre veci cirkevné v Prahe, p. Zdeněk Fierlinger neuznával zásadu, podľa ktorej prešovský Sobor v počte asi 720 delegátov, by bol oprávnený vysloviť sa menom všetkých kňazov a veriacich gréckokatolíckej cirkvi za jej zrušenie a za návrat na pravoslávie. Protichodné stanovisko zastával vtedajší podpredseda vlády p. Viliam Široký a aj ja som sa s ním stotožnil. Skôr ako by sa bol tento rozpor zásadnej povahy vyjasnil, bol som zaistený (2. 2. 1951) a viac som už nemal vplyv na ďalší vývin.

3. Neskoršie a dnešné moje stanovisko sa krylo a kryje s vtedajším stanoviskom p. Pierlingera: prešovský Sobor nemal právo vyjadriť sa za všetkých veriacich gréckokatolíckeho vyznania. Vec vystúpenie alebo prestúpenie z cirkvi je vecou slobodného rozhodnutia každého jednotlivca bez priameho a nepriameho nátlaku. Toto právo zaručuje naša ústava. Retrospektívne sa dívam na rozhodnutie Soboru ako na protiústavné a takisto aj stanovisko Slovenského úradu pre veci cirkevné v tejto veci bolo v rozpore s ústavou. Preto neprichodila do úvahy možnosť vyjadriť želanie vystúpiť z pravoslávnej cirkvi, keďže gréckokatolíci sa za pravoslávnych nepovažovali. Toto nepovažovanie sa za údov pravoslávnej cirkvi a zotrvávanie v presvedčení o duchovnej kontinuite gréckokatolíckeho vyznania a cirkvi je podľa môjho názoru jediným platným kritériom; v doterajších podmienkach bolo synonymom uplatňovanie práva na náboženskú slobodu.

4. V súčasnosti sa vynorili možnosti pre odstránenie deformácií, ku ktorým došlo aj v oblasti vzťahov medzi štátnou mocou a cirkvami. Nie som právnik, ani osoba práva znalá, ale domnievam sa, že odstrániť tieto deformácie v konkrétnom prípade značí:

a) nevychádzať z uznesenia prešovského Soboru v apríli 1950;

b) nepovažovať gréckokatolícku cirkev za zrušenú;

c) nepovažovať tých gréckokatolíkov za údov pravoslávnej cirkvi, ktorí sa sami, z vlastnej vôle, individuálne, bez priameho alebo nepriameho nátlaku, teda slobodne za pravoslávnych nepovažujú;

d) rehabilitovať v tomto zmysle gréckokatolícku cirkev ako ustanovizeň rovnoprávnu s ostatnými cirkvami štátom uznávanými a rehabilitovať v tomto zmysle aj duchovenstvo gréckokatolíckeho vierovyznania.

5. Do tých čias, kým de facto existujúca, ale cirkevným zákonom a terajšou praxou na vedomie nebraná gréckokatolícka cirkev, nebude úradným aktom legalizovaná, čo by sa malo stať bez prieťahov, trvá nebezpečenstvo náboženských rozbrojov, najmä v súčasnom demokratizačnom pohybe. Pri odstraňovaní deformácií, ktorými boli postihnutí gréckokatolíci, je preto treba postupovať rozhodne, podľa práva i mravných princípov, ale súčasne po"ticky zodpovedne, aby sa vyhlo prípadným nepokojom. Tento istý názor vyjadrili jednomyseľne aj dp. dr. Murín, dp. dr. Rusnák a dp. Zorvan a ja som o ňom informoval vzápätí prvého tajomníka ÚV KSS s. Vasila Biľaka.

6. Dôstojných pánov dr. Murína, dr. Rusnáka a dp. Zorvana som v našom vzájomnom rozhovore považoval za autentických gréckokatolíkov, politicky i mravne oprávnených zaujímať sa o odčinenie protiústavného postupu voči gréckokatolíckej cirkvi. Upozornil som ich však, a oni to vzali ako samozrejmosť na vedomie, že hovorím ako osoba súkromná, že tlmočím svoj osobný názor, na ktorý sa môžu snahy o rehabilitáciu gréckokatolíkov oprieť, že v tom vidím svoj príspevok k odstráneniu toho, čo sa stalo a nemalo sa stať v čase, keď som bol predstaviteľom štátnej vrchnosti v otázkach cirkevno-politických, aj keď úrad, ktorý som viedol má len časť zodpovednosti za spomínané deformácie. Moje stanovisko nie je povahy dôvernej a súhlasím s jeho prípadným zverejnením čiastočne alebo úplne, ak sa tým prispeje veci napraviť.

7. Toto moje stanovisko nie je namierené proti pravosláviu; som zástanca náboženskej slobody i náboženskej tolerancie. Ide mi len o odčinenie krivdy na gréckokatolíkoch. Napísal som ho z vlastnej iniciatívy, po srdečnom rozhovore s dôstojnými pánmi dr. Murínom, dr. Rusnákom, dp. Zorvanom a zdelil som ho aj ústne v rozhovore s dôstojným pánom dr. Alexandrom Horákom, ktorý sa gréckokatolíkov zastával už v r. 1950, a zmienil sa mi o ich terajšom poľutovaniahodnom položení. Ide teda o vec nielen týkajúcu sa gréckokatolíkov, ale aj ich najbližších oltárnych spolubratov rímskokatolíkov; napokon aj veriaci ostatných cirkví na východnom Slovensku, v záujme spravodlivosti a tolerancie medzi kresťanmi — občanmi socialistického Československa, musia mať záujem posilniť socialistickú demokraciu rehabilitovaním gréckokatolíkov.

Ladislav Holdoš

LUD, 14. apríla 1968, str. 1. a 3.

„Odtiaľto vedie jediná cesta..."

MÍROV OČAMI HISTORIKA

„Mírov, po nemecky Mürau, mestečko na severnej Morave, 6 km na severozápad od svojho okresného mesta Mohelnice," informuje Masarykov Naučný slovník... „Hrad, kedysi silný a zdatne viditeľný, je od roku 1958 mužským väzením, ktoré sa teraz ruší..." Koniec väznice?

Autor slovníkového hesla z r. 1929 nevedel, že o 10 rokov neskôr prídu fašisti a priestory hradu budú opäť zaplnené. Dvadsať rokov potom, ako Masaryk prorokoval zánik väznice, začne sa najsmutnejšie obdobie jej histórie. V roku 1949 totiž v objekte hradu vznikol „tábor nútených prác Mírov". Jeho veliteľia však používali iný názov: likvidačný tábor...

Vznik mírovského tábora sa spája s osobou generála Bedřicha Reicina. Ten po vojne rýchle postupoval od hodnosti štábneho kapitána a funkcie veliteľa obranného spravodajstva až po generála, námestníka ministra národnej obrany. Vo funkcii náčelníka kádrovej správy MNO mal veľký podiel na vzniku obrovského systému nekontrolovateľnej a nepostihnutej manipulácie s ľuďmi v ozbrojených zložkách. Reicin sa nakoniec sám stal obeťou tohto systému a roku 1952 dostal v procese proti „sprisahaneckému centru R. Slánskeho" trest smrti.

Nemám v úmysle znižovať podiel gen. Reicina na mírovskom tábore. Je však namieste dnes vyhlásiť, že s „prípadom Mírov" prichádzajú do styku i iní — funkcionári MNO, Ministerstva vnútra, Ministerstva národnej bezpečnosti, pracovníci národných výborov. Mírov bol viac záležitosťou systému než jedného človeka.

Inštitúciou tábora nútených prác (TNP) zavádzal zákon č. 247/1948 Zb. z 25. októbra 1948. Mali do nich byť na dobu troch mesiacov až dvoch rokov zaradení:

- osoby právoplatne odsúdené podľa zákona na ochranu republiky z októbra 1948 (zákon 231),
- osoby, ktoré nespáchali nijaký trestný čin, ale „vyhýbajú sa práci alebo ohrozujú výstavbu ľudového demokratického zriadenia... a osoby, ktoré im to umožňujú". (Čo znamenalo, že do TNP mohol byť zaradený hocikto).

K počiatkom Mírova vypovedal roku 1951 pracovník Ministerstva vnútra Antonín Hecl:

„Asi v marci 1949 som dostal príkaz od Josefa Baudyša a gen. Pavla, aby som našiel nejaký tábor pre ťažších nebezpečných chovancov. Ponúkol som bývalú donucovaciu pracovňu v Znojme. S tým nebol Baudyš spokojný a navrhol, že by mohol kompromisne dohodnúť medzi ministrom spravodlivosti a Noskom zmenu donucovacej pracovne za časť Mírova. Ministri Čepička a Nosek sa o tom potom dohodli. Asi v polovici apríla išiel som do väznice Mírov, kde bolo všetko dohodnuté s veliteľom Mírova Červinkom a zadný trakt bol mi odovzdaný pre účel TNP."

Zatiaľ sa približila prvá z povestných „akcií D". Dňa 20. apríla 1949 bolo na mnohých miestach republiky zatknutých asi 50 osôb. Potom nasledovali ďalšie razie. Orgány ŠtB a 5. oddelenia hlavného štábu pri nich zatkli stovky vopred určených vojakov.

Rozprávali kdesi politický vtip (nepriateľský postoj), lebo nepok mlčali (podozrivé!), za vojny slúžili v našich armádach v zahraničí (zavoňalí!), alebo pracovali v odboji (agenti gestapa!), alebo sa proste niekomu nepáčili teraz ich múdre oči... Čiasi ruka urobila na ich kádrových materiáloch fajku: stali sa z nich osoby nepriateľské nášmu zriadeniu. A nebolo pre nich v armáde viac miesta. Republika napokon potrebovala ľudí do baní, poľnohospodárstva, priemyslu. I ďalej však pripadali mnohým nebezpeční. A preto sa po „akciách D" ocitli v rukách ŠtB a 5. oddelenia hlavného štábu a začala sa pre nich kalvária výsluchov.

O používaných vyšetrovacích metódach v hradčanskom „domčeku", v Mladej Boleslavi, Moste, Olomouci sa v poslednom čase verejnosť dozvedela: mučenie sa stalo bežným prostriedkom ako prinútiť zaisteného k výpovedi o veciach, ku ktorým vôbec neprišlo. Nechajme teraz v krátkosti spomínať aspoň rotmajstra Leva Šťastného na výsluch v úradovni ŠtB v Břeclave v januári 1950:

„Nariadili mi, aby som si dal dole okuliare, otočil sa ku stene, dal špičku nosa na stenu a ruky pred seba. Dvaja z prítomných orgánov ma potom začali biť po krížoch palicou. Keď som už nemohol znieť bolesť, volal som, že všetko poviem, ku všetkému sa priznám... Po priznaní, ktoré som si musel vymyslieť, mi kládli ďalšie otázky. Keď som povedal, že nemôžem odpovedať, pretože už nič neviem, orgán, ktorému chýbal prst na ľavej ruke, mi nariadil, aby som si vyzul topánky a kľakol si na stoličku. Potom ma začali biť palicou po chodidlách. Kričal som od bolesti a prosil ich, aby prestali, že sa ku všetkému priznám...

Tento výsluch trval nepretržite od 22. hodiny do 7. hodiny ráno. O 8. hodine sa bezprstý vrátil z raňajok, dal si dolu kabát, posadil sa k písaciemu stroju a začal nový výsluch... Keď ma bili ďalej a ja som veľmi nariekal, vyhlásil ten bez prsta: „Otec, tak sa predsa priznajte." Odpovedal som na to, že čo im poviem, budem klamať. Povedal, že už sa to všetko musí skončiť a začal ma biť. Nakoniec mi predložil k podpisu protokol, ale odmietol som ho podpísať kvôli doložke, že so mnou slušne zaobchádzali. Ale keď sa mi začali opäť vyhrážať, podpísal som..."

Niektorí zatknutí sa po zlých týždňoch i mesiacoch dostali pred vojenské súdy, ktoré mali odôvodniť ich zaradenie do TNP zákonom. Pplk. dr. Vaš vysvetľoval Štefanovi Horáčkovi: „Vy musíte byť odsúdený, o vás má záujem piate oddelenie Hlavného štábu." Major Lord povedal obvinenému majorovi Nykodýmovi: „Obhajcu nepotrebujete, je to zbytočné, čas na vás nemáme."

Od 1. augusta 1950 sa celá procedúra ešte zjednodušila: zatknutí dostávali nacyklostylovaný výmer o zaradení do TNP, doplňovaný iba príslušným menom a dátumami!

A tak už dva dni po akcii „D-1", 22. apríla 1949, dostali podzemné kobky mírovského hradu nové osadenstvo. Povestný veliteľ tábora nútených prác strážm. SNB Oldřich Kohlíček a jeho zástupca strážm. SNB Čestmír Carbol vypracovali prijímací rituál, ktorý v drobných obmenách opakovali. Chovanec Vavřina — dôstojník robotníckeho pôvodu — napríklad pri vstupe pozdravil „Dobrý deň". Dostal od Carbola dve facky: „Ty sviňa, ty bestia, ty nevieš lepšie zdraviť?" Vavřina ľadu povedal „Práci česť". Nato dostal od Carbola ďalších desať facieb so slovami: „Aby si vedel, ako máš zdraviť po druhýkrát!"

Kohlíček s obľubou vysvetľoval chovancom pri prezentácii ich postavenia: „Odtiaľ vedie len jedna cesta a to tam..." a ukazoval pritom na väzenský cintorín.

Mírovom prešli napríklad generál Hrabovský, bývalý zástupca náčelníka generálneho štábu v Británii, ppik. Fajtl, jeden z našich najlepších západných letcov a veliteľ 1. čs. stíhacieho pluku v Sovietskom zväze, úspešný spravodajca plk. Hájíček a rad ďalších bojovníkov od Tobruku, Dukly, Dunkerque. Patril medzi nich i kpt. Vladimír Hrabec, ktorý prešiel bojišťami na západnom a východnom fronte a vrátil sa do vlasti ako 65 % vojnový invalid, alebo hrdina Sovietskeho zväzu Buršík.

Do poslednej „akcie D-5" boli zaradení bývalý dôstojníci z Prahy-Dejvic len preto, aby sa uvoľnili byty pre iných. Z celkového počtu 263 osôb zaradených do TNP v Mírove ich 63 pochádzalo z robotníckych rodín (niektorí z 10, 12 i 17-členných); z celkového počtu sa 53 chovanci hlásili ku KSČ, štyria k ČSS, 203 boli bezpartajní.

Všetci sa stali vydedenci spoločnosti. Ak prehlasovali totiž pracovníci MNB kpt. Pich—Tůma, Kohlíček, Carbol, že TNP Mírov je tábor likvidačný, tak ak boli v tomto smere inštruovaní veliteľia tábora, potom nemohli konať z vlastnej iniciatívy. Ak zachádzali s chovancami tak, ako s Antonínom Petrákom, potom museli mať kryté chrbáty.

Veliteľ TNP Kohlíček prehlásil chovancovi Josefovi Dohšovi: „Budete hovoriť, že tieto metódy sú gestapácke, ale sú účinné. A máme ešte iné spôsoby ako s vami vykývať!"

Náprava? Právo a spravodlivosť vybojovalo dosiaľ s nespravodlivosťou niekoľko poučných kôl.

Prvé kolo: Nový trestný zákon z 12. VII. 1950 odvolal najzávažnejšie rozhodnutie zákona o TNP z predchádzajúceho roku a stanovil, že do TNP budú zaradené iba tie osoby, ktoré si odpykali trest a nepreukázali zlepšený vzťah k republike. Vznikla preto tiež komisia pre „podmienečné" prepustenie z TNP Mírov. Hoci tam sedel celý rad väzňov, ktorí nielenže nebo.i odsúdení, ale vôbec nedostali výmer od krajského národného výboru, nenašla komisia takmer žiadne chyby. Pokusy jednotlivcov, napríklad pracovníka MNB A. Hecla, ktorý intervenoval i v Kancelárii prezidenta republiky, sa nestretli s úspechom.

Druhé kolo: Koncom roku 1950 „vyšlo najavo", že veliteľ tábora Kohlíček a jeho zástupca Carbol sa dopúšťajú sprenevery a okrádajú chovancov. Potom sa odhalili niektoré fakty o gestapáckych metódach a prokurátor nariadil ďalšie vyšetrovanie.

Výsledok zákroku MNB? Previnilci boli pokarhaní!

Tretie kolo: Prebehlo skoro súčasne s kolom druhým. Začiatkom roku 1951 navrhol pplk. SNB Kroček, aby na chovancov bolo na odôvodnenie ich väzby podané oznámenie pre špionáž, zradu a pod. Ešte ďalej zašiel bývalý komisár partizánskej brigády „Jana Husa" (dnes žije v Prahe) kpt. Miroslav Pich-Túma. Dával členom tábora inštrukcie, aby vyprovokovali chovancov k akciám, ktorá by odôvodnili ich potrestanie. V kritickom čase dokonca nabádal členov posádky, aby dali chovancom možnosť k úteku a potom ich zastrelili...

Ešte 22. februára 1951 vyhlásil na porade zástupcov MNO, MNB a MV pplk. Horák (predseda pražskej komisie pre TNP), že proti osobám zaradeným do Mírova síce nebolo žiadnych konkrétnych podkladov k uväzneniu, ale MNO aj napriek tomu nemôže pripustiť ich prepustenie.

Štvrté kolo: Koncom marca 1951 minister národnej obrany rozkázal vytvoriť komisiu, ktorá by preskúmala otázkenti na Mírov.

„Do preskúmaní prvých 40 prípadov možno súdiť," hlásil o mesiac neskôr pplk. Dr. Kohout, „že v TNP sú chovanci z prevažnej väčšiny oprávnene, hoci sa v niektorých prípadoch vyskytujú vážne formálne nedostatky. Prípady neoprávneného zaradenia sú celkom ojedinelé."

Komisia pod vedením kpt. J. Buršíka však preskúmala všetky „mírovské prípady" a došla v lete 1951, hľadiac aj pod vplyvom vhodnejšej politickej atmosféry, k záverom, že väčšina väzňov sedí v Mírove neoprávnene. Navrhla ich prepustenie a potrestanie ďalších vinníkov. V jej záverečnej správe sa píše jasne: „...260 osôb nebolo v TNP zamestnaných... konštatujeme, že sa malo jednať o tábor likvidačný... od prípadu „Mírov" vedú nitky k MNO, MNB, MS, ÚV KSČ a Kancelárii prezidenta republiky."

Piate kolo: V roku 1951 sa vrátila väčšina posledných chovancov TNP Mírov do civilného života. S podlomeným zdravím a bez hmotných prostriedkov (v Mírove sa takmer vôbec nepracovalo, takže od niektorých chovancov vymáhali ešte náhradu za pobyt v tábore, ktorá niekedy presahovala i 10 tisíc korún) si po prepustení hľadali miesta.

Šieste kolo: Na XI. zjazde KSČ v júni 1958 referoval prvý tajomník KSČ A. Novotný o rozsiahlej čistke na ministerstvách a centrálnych úradoch, ktorá odhalila, že „na pôdu v niektorých prípadoch bývalým vykorisťovateľským a iným nepriateľským živlom dostať sa na miesta, na ktoré rozhodne nepatrili". Skončil konštatovaním: „Pokusy o narušovanie nášho budovateľského úsilia nepriateľskými živlami zradou porazenej buržoázie a úklady imperializmu o svetový mier nás núti k najvyššej ostražitosti."

O mesiac neskôr zatkli skupinu bývalých väzňov z TNP Mírov — plk. Maléra, mjr. Petráka, škpt. Čechuru, mjr. Golda. Jeden z dôvodov? Vraj pri prehliadke bytu parašutistu mjr. Petráka našli rezolúciu, v ktorej sa niektorí mírovskí väzni domáhali základných ľudských práv v TNP.

„Kiežby som sa nedomýšľal," napísal nedávno Václav Čechura (MF 21. marca 1968), „či sa rezolúcia niekam dostala, ale myslím si, že nie."

Dostala sa, pán Čechura...

„Dňa 29. apríla," hlásil tiež v roku 1951 pplk. Dr. Kohout, „predložil mi s. Dr. Adamec z Ministerstva vnútra (zapamätajte si toto meno), cyklostylovaný list, zaslaný predsedovi Národného zhromaždenia, všetkým ministrom a poslaneckým klubom strany ľudovej a českých socialistov. List je podpísaný „Národ väzňov v TNP Mírov" a provokačným spôsobom je v ňom vykreslená situácia do konca novembra 1950, keď vzali do väzby vtedajšieho veliteľa TNP Kohlíčka. V liste sa žiada zásah parlamentnej kontroly.

Vaša rezolúcia, pán Čechura, zrejme ovplyvnila v dobe váhania na jar 1951 osud nás všetkých!

Mnohým sa vtedy zrejme zdala byť provokačnou, ale nikto sa z nej neodvažoval vyvodzovať represálie. Ani Dr. Adamec. Čo však nebolo možné v roku 1951, stalo sa v roku 1950. Keď rezolúciu vytiahol, dopálili... a začiatkom roku 1959 bola skupina bývalých mírovských väzňov odsúdená k niekoľkoročným trestom pre velezradu!

Obžalobu proti mírovským väzňom vypracoval v roku 1959 — Dr. Adamec!

Jiří Fabšic

LUD, 14. apríla 1968, str. 3. a 4.

ROLNÍCKE NOVINY, 9. apríla 1968, str. 3.

15/107/XI

[illegible]

Ako je to s ročnými o tzv. doplácaní na Slovensku O Najnovšie prepočty potvrdili, Hlavným Slovenska j vyrovnaná O Cieľ čoho boli doteraz najcenení O Spornýc 17 miliárd O Sú závalky ľudí, ktorí premýšľajú na čeľnom a v podnikoch, doplácaním na Slovensku? O Podceňovanie národnej ekonomiky neoplatného chápať ako útok o ľ integrácie O Čo sú dobré varianty

O významných ekonomických aspektoch federatívneho usporiadania našej republiky, najmä o tom, či sa na Slovensku naozaj doplácalo a doplácа, či je slovenské národné hospodárstvo finančne samostatné, či pri federatívnom usporiadaní nebude odlievané na cudziu pomoc a o ďalších otázkach tohto druhu sa zhovára náš redaktor Jozef INOVECKÝ s námestníkom ministra-predsedu Slovenskej plánovacej komisie dr. Ignácom RENDEKOM

INOVECKÝ. Pripravované federatívne usporiadanie našich štátoprávnych pomerov nie je len otázka politická, ale aj ekonomická. Ako viete, v minulých rokoch sa veľmi často hovorilo o doplácaní na Slovensko a preto nie div, že tak v širokej verejnosti, ako aj medzi niektorými zodpovednými funkcionármi nie je doteraz jasné, či sme schopní zniesť federatívne riešenie aj v ekonomickej oblasti. Ako sa na túto otázku pozeráte vy na Slovenskej plánovacej komisii?

Dr. RENDEK: Máte pravdu, že to veľmi závažná nielen politická, ale aj ekonomická otázka. Celkom iníč by federácia vyzerala, keby Slovensko nerozvíjalo finančne závislé na českých krajoch a celkom iné bude federácia vyzerať, ak vlastné zdroje, ktoré má pre rozvoj ekonomiky Slovenska k dispozícii, stačia pre zabezpečenie jeho ekonomického rozvoja. V prvom prípade by totiž rozvoj Slovenska bez presunu veľkých finančných prostriedkov z českých krajov nebol možný — ťažko by bolo možné hovoriť o federácii v ekonomickej oblasti. Ekonomika Slovenska — to vyplýva zo železnej logiky ekonomických procesov — by musela hrať podriadenú úlohu ekonomiky českých krajov. Nemohla by sa dostať do pozície rovného s rovným a teda federácia by reálne v ekonomickej oblasti nebola dosť dobre možná.

Pravdaže, na otázku či stačia zdroje, ktorými disponuje Slovensko, na zabezpečenie ekonomického rozvoja Slovenska alebo nie, si treba dať takú spoľahlivú odpoveď, že je vylúčený akýkoľvek omyl. Pomýliť sa v tejto otázke vo chvíli, keď pristupujeme k federatívnemu usporiadaniu, by mohlo mať nedozierne následky.

Toho sme si boli vedomí, keď sme na Slovenskej plánovacej komisii pristupovali i za účasti súdruhov z Povereníctva SNR pre financie a zo Slovenského štatistického úradu k opätovným novým prepočtom bilancie národného dôchodku. Preto sme si povedali: musíme zistiť absolútne objektívne, aká sme toho len schopní, aký je skutočný stav vecí. Závery tých rozborov a podrobných prepočtov sú také, že finančné zdroje, ktoré má Slovensko k dispozícii, stačia pre zabezpečovanie toho ekonomického rozvoja Slovenska, s ktorým sa v celoarajších plánoch uvažovalo. Dokonca v roku 1970 by tieto zdroje umožňovali aj o niečo rýchlejší rast, než s akým sme doteraz rátali.

[illegible]

INOVECKÝ: Mohli by ste podrobnejšie na číslach a faktoch ilustrovať, aké sú dnešné hospodárske možnosti Slovenska a z čoho vlastne vznikli tie teórie a reči o údajnom doplácaní, ktoré sme počúvali od Beneša až po Novotného?

Dr. RENDEK: Na Slovensku sa prácou miliónov ľudí v priemysle, poľnohospodárstve, doprave a inde vytvára národný dôchodok, ktorý sa potom spotrebuje na osobnú spotrebu, na investície, na spoločenskú spotrebu a pod. Pravda je, že ten národný dôchodok, ktorý sa na Slovensku v y p r o d u k u j e, je o 11 miliárd korún menší ako ten národný dôchodok, ktorý sa na Slovensku s p o t r e b u j e. (Údaje sa týkajú roku 1968). Práve o týchto 11 miliardách treba našej verejnosti povedať niečo podrobnejšie z toho dôvodu, že sa v minulosti — a poviem to priamo: tendenčne, demagogicky — tvrdilo, že sa týchto 11 mld korún na Slovensko dopláca. Nože sa bližšie pozrime, čo sú to za miliardy?

Začnime tým, že do týchto 11 miliárd sú zarátané mzdy tých Kysučanov, Oravčanov a iných, ktorí denne, iní týždenne dochádzajú do práce na Ostravsko a inde na stavby, do baní, svojou prácou vytvárajú národný dôchodok v českých krajoch, ale mzdy z väčšej časti prinášajú na Slovensko a tu ich oni a ich rodiny spotrebúvajú.

INOVECKÝ: Ak môžem prerušiť: to je iba tých 61 000 ľudí zo Slovenska, ktorí nie sú trvale osadení v českých krajoch?

Dr. RENDEK: Áno. Je to významná pomoc pre české kraje. Každému nezaujatému človekovi je jasné, že tieto mzdy — a ide o veľkú čiastku, sú to 2,4 miliardy korún ročne — sa na Slovensku spotrebujú plným právom, ekonomicky úplne spravodlivo, napriek tomu, že boli vyprodukované v českých krajoch. Teda uzatvárať z toho, že tie 2,4 miliardy korún doplácajú české kraje na Slovensko, na to treba veľa neobjektívnosti.

INOVECKÝ: Mne to pripadá také naivné a neprirodzené, ako keby napr. západné Nemecko alebo Švajčiarsko, kde pracujú státisíce robotníkov napr. z Talianska, Juhoslávie a iných krajín, a títo robotníci podstatnú časť svojich miezd posielajú domov svojim rodinám, tvrdili, že oni vlastne doplácajú na Taliansko, Juhoslávju a ďalšie krajiny. To je predsa nezmysel!

Dr. RENDEK: Je to presne tak. Pravda, títo naši robotníci, týchto 61 000 pracovníkov, nespotrebúvajú na Slovensku iba podstatnú časť svojich miezd. Oni, ich manželky a deti chodia k lekárovi aj na Slovensku, dostávajú ako samozrejmosť nemeniteľné ošetrenie, v prípade invalidity invalidný dôchodky, budú dostávať dôchodky, keď dosiahnu 60 rokov; ba čo viac, tu sa stavajú cesty, po ktorých oni autobusmi dochádzajú na Ostravsko. Skrátka, zo spoločenských fondov sa tu ako celkom samozrejmosť — veď sú to naši ľudia — vynakladajú ďalšie veľké prostriedky. Samozrejme, že zdroje na financovanie týchto spoločenských výdavkov sa zase vytvárajú na tom Ostravsku a inde, kde pracujú. Tam sa tvorí nadhodnota, ktorá cestou daní, odvodov z hrubého dôchodku atď., ide do štátneho rozpočtu, z ktorého sa potom tieto spoločenské výdavky financujú. Sú v tom napr. aj investičné náklady, lebo každý pracovník vytvára aj fond akumulácie a to nielen na výstavbu škôl, ciest, ale i na výstavbu v hospodárstve. A tu tiež nejde o malé prostriedky. To tiež predstavuje 2,1 miliardy korún.

Dôsledky [illegible]

INOVECKÝ: Ako sa pozeráte na dôsledky, ktoré má v našej ekonomike trvalé sťahovanie ľudí zo Slovenska do českých krajov?

Dr. RENDEK: Zo Slovenska sa rok čo rok značná časť ľudí natrvalo odsťahovala do českých krajov. Aj z českých krajov sa ľudia trvale sťahujú na Slovensko. Ale tento prúd zo Slovenska je väčší — za posledné roky sa priemerne o 7366 ľudí viac odsťahováva zo Slovenska, než obrátene. Pravda, táto migrácia obyvateľstva je jav ekonomicky veľmi významný, lebo reprodukcia pracovnej sily vyžaduje veľa prostriedkov. Kým vyrastie, kým sa vychová a vyškolí pracovná sila, na to sa musí vynaložiť veľa spoločenských prostriedkov. A keď táto pracovná sila odchádza bez náhrady, keď sa nevráti späť tomu hospodárstvu, kde tie náklady boli vynaložené, tak je to vlastne akýsi odliv — mohli by sme povedať — ľudského kapitálu. Naši čitatelia si iste spomenú na správy, že sa v západnej Európe dvíhajú hlasy proti prefahovaniu ľudí, najmä odborníkov do Ameriky, keď ich Američania preplácajú. No to je logické, pretože vyškolenie odborníka stojí naozaj veľa peňazí. U nás napr. na vyškolenie vysokoškoláka treba vynaložiť vyše 280 tisíc korún, aj výchova napr. nekvalifikovaného robotníka predstavuje vysoké čiastky — skoro 200 tisíc korún. Som toho názoru, že jedna zo základných príčin, prečo sa oblasti ekonomickej emigrácie (napr. južné Taliansko), nemôžu postaviť na pevné nohy, je práve v tom, že sa vkladajú veľké prostriedky do reprodukcie pracovnej sily, tá však potom odchádza do iných krajov. Čiže aj v našich podmienkach tento presun pracovných síl zo Slovenska do českých krajov predstavuje tiež v ekonomickom zmysle slova významnú položku: triezvo počítané je to asi miliarda korún ročne.

Je samozrejmá vec, že títo ľudia, ktorí sa trvale sťahujú do českých krajov, predstavujú veľkú pomoc pre tamojšiu ekonomiku. Domnievame sa preto, že je celkom správne, keď my touto miliardou korún kompenzujeme, vyrovnávame tú hodnoty, ktoré zase z českých krajov prichádzajú na Slovensko a znamenajú významnú pomoc pre rozvoj Slovenska.

INOVECKÝ: Pri tej miliarde, o ktorej ste hovorili, nemáte na mysli všetkých občanov zo Slovenska, ktorí sa už predtým trvale osídlili v českých krajoch, ale iba tých 7500 nových vysťahovalcov, ktorí tam odchádzajú ročne?

Dr. RENDEK: Áno, iba tých. Ďalej sme v týchto mojich prepočtoch uvažovali aj s tým, že nie všetka obratová daň, ktorá sa na Slovensku tvorí, sa aj na Slovensku odvádza do rozpočtu, čo tiež predstavuje významnú položku v celkovej bilancii národného dôchodku.

— Po zahrnutí týchto a niektorých ďalších drobnejších položiek do bilancie národného dôchodku vychádza naša bilancia ako vyrovnaná. To znamená, že nedochádza k nijakému doplácaniu na Slovensku. Výpočtami sa potvrdzuje, že s. Dubček mal pravdu, keď povedal, že nikto nežije na úkor druhého.

Vždy — ako som to už spomínal — sme kládli veľký dôraz na to, aby sme sa nezmýlili v týchto prepočtoch, aby sme sa nedopustili nejakej veľkej chyby: aby sme veci nemalovali na ružovo, ale aby sme zistili triezvu, skutočnú pravdu, nakoľko je to len možné. Verejnosť bude možno neuznať, že do týchto prepočtov sme nepr. nezahrnuli také možnosti, ktoré vyplývajú z toho, že na Slovensku sú zdeformované niektoré ceny, že nie sú dosť objektívne — známe sú napr. nízke ceny bŕlinia (čo sa už opravilo), nikdy, listnatého dreva atď., atď. Ale aby sme sa nedopustili nejakej chyby, radšej sme tieto cenové vplyvy do týchto prepočtov zatiaľ nezahrnuli. Pravda, na tom bude treba ešte pracovať, ale zatiaľ si to ponechávame ako rezervu, aby sme mali istotu, že ten náš základný zámer nie je chybný.

INOVECKÝ: Doterajšia výstavba a vôbec organizácia nášho národného hospodárstva bola zjavne jednostranná, pretože na Slovensku sa budovali najmä podniky a závody, vyrábajúce suroviny, prvovýrobky, resp. súčiastky, kým finalizácia výroby, ktorá je hlavným zdrojom ziskov, sa v značnej miere uskutočňovala v českých krajoch. Ako sa budú odstraňovať tieto anomálie, ktoré škodili nakoniec nielen Slovensku, ale aj celej československej ekonomike?

Dr. RENDEK: To je pravda. Tie už spomínané cenové deformácie vyplývajú aj z toho, že na Slovensku je značná časť priemyslu tzv. prvovýrobného charakteru, kdežto finalizácia výrobkov je v mnohých prípadoch v českých krajoch.

INOVECKÝ: Často so zbytočnými nákladmi na prevážanie nehotových výrobkov z jedného konca republiky na druhý.

Dr. RENDEK: Áno. Potom je z ekonomického hľadiska vo výhodnejšom postavení ten, kto dohotovuje výrobok, nie ten, kto vyrába iba surovinu. Kto dohotovuje výrobok, má väčší manévrovací priestor, širšie možnosti vynaliezavosti, neustáleho zlepšovania a teda i zlepšovania ekonomických výsledkov, kdežto pri výrobe suroviny takú možnosť je podstatne menšia. Nie je od veci pripomenúť v tejto súvislosti, že pri administratívnej tvorbe cien, aká u nás doteraz existovala, vždy hrozí nebezpečenstvo neobjektívnosti, subjektivizmu. A takéto prípady pri administratívnej tvorbe cien neboli na Slovensku vzácnosťou.

Ako sa budú tieto anomálie odstraňovať? Ďalej ide o ceny, tam budú musieť príslušné orgány, ale i podniky priečiť sa návrhmi na odstránenie deformácií. Základná cesta však bude v tom, aby sme postavili podniky na ekonomickú základňu, aby bolo čo najmenej administratívnych zásahov do činnosti a aby bolo čo najmenej príležitostí robiť subjektivistické deformácie. Ale hlavne bude treba vo federatívnom usporiadaní nášho štátu rátať s tým, že ekonomiku si má riadiť národ sám, že bude treba, aby národné orgány robili lepšiu ekonomickú politiku, ktorej súčasťou bude aj zvyšovanie finality výroby, aby sa odstraňoval doterajší surovinový charakter priemyslu na Slovensku. Ale nielen to. Hospodárska politika národných orgánov vo federatívnom usporiadaní bude si musieť klásť ešte vyššie ciele: bude musieť zabezpečovať, aby sa výroba na Slovensku — ako priemyselná, tak poľnohospodárska — dostávala aspoň na slušnú európsku úroveň, aby to bola výroba moderná, výroba na ktorej sa dá zarobiť a slušne žiť.

Niektoré otázky z oblasti hospodárskeho usporiadania

INOVECKÝ: Sem-tam sú aj také obavy, či pri federatívnom usporiadaní nášho národného hospodárstva sa nebude naša výroba triešiť a rozdrobovať, kým vo svetovom hospodárstve naopak prevládajú silné integračné tendencie?

Dr. RENDEK: Práve v tej hospodárskej politike slovenských národných orgánov pri federatívnom usporiadaní sa bude musieť veľký dôraz klásť na to, že trh Slovenska je malý pre to, aby sa tu mohla uživiť moderná výroba. Ani trh našej republiky, aj keď je väčší, nie je ešte dostačujúci. S trochou nadsadenia možno povedať, že existenčnou otázkou hospodárstva na Slovensku je preniknúť na svetové trhy. Len vtedy bude možné zabezpečiť výrobu v dostatočných sériách, na vysokej technickej úrovni, kvalitne a s veľkým ziskom.

Chcel by som túto myšlienku objasniť na jednom príklade: Pestovanie cukrovej repy si vyžaduje vysokú agrotechnickú úroveň. Keď ju nedosiahne, preorie na repe. No pestovanie repy má význam nielen v tom, že pri vysokej agrotechnike možno na nej dobre zarobiť; jej význam je aj v tom, že je to akási škuka. Ak sa niekto naučí vysokej agrotechnickej kultúre pri pestovaní repy, neznesie zaostalosť v agrotechnike inde, pri ostatných plodinách.

Niečo podobné je aj v ekonomike. Keď sa chceš umiestniť na svetovom alebo aspoň európskom trhu, musíš vyrábať moderne, na vysokej technickej úrovni, musíš do toho vložiť preciznosť, svedomitú prácu, aby neboli chyby, reklamácie atď. Vtedy preniknieš na svetové trhy a na tom aj zarobíš. Ale keď sa naučíš moderne vyrábať pre zahraničný trh, neznesieš zaostalosť ani vo výrobe vôbec. Takže i tento faktor je veľmi dôležitý v tom zmysle, že musíme vyvážať vôbec, ale že nás to súčasne bude viesť k vyššej ekonomickej úrovni doma. Čiže i staré heslo „dostihnúť

úrovní českých krajov bude treba znova zmodernizovať asi v tom zmysle, že sa nevhodne budeme musieť vyrovnať českým krajom, ale súčasne s nimi, s českými krajmi sa budeme musieť usilovať i my na Slovensku, dostať sa aspoň na európsku úroveň.

Pri takomto pohľade je každému zrejmé, že pri federatívnom usporiadaní absolútne nepríchádza do úvahy nijako sa izolovať v ekonomickom ohľade, orientovať sa len na Slovensko. To je nemožné. Naopak, každá možnosť mať k dispozícii väčší priestor, bude existenčnou záležitosťou. Integrácia ekonomiky je nesporne moderný jav. Ne a najlepšie predpoklady pre integráciu našej ekonomiky sú práve vo vnútri štátu vtedy, keď existuje spoločný štát — ČSSR.

Tu by som sa rád vrátil k myšlienke, ktorou sme začali. To, že sa na Slovensko nedopláca, nesmie viesť k nijakej bezstarostnosti, k nezáujmu o ekonomickú integráciu s českými krajmi. Naopak, musíme si veľmi triezvo uvedomiť, za akých podmienok je možné na Slovensku hospodáriť tak, že netreba nám doplácať, čo viac, ako gazdovať tak, aby sme dosiahli úroveň českých krajov a spolu s nimi aj svetovú úroveň. To možno dosiahnuť jedine za podmienok čo najvyššej integrácie, predovšetkým vo vnútri štátu.

Postavenie poľnohospodárstva [illegible]

INOVECKÝ: Ako sa odrazí federatívne usporiadanie na ďalšom osude slovenského poľnohospodárstva? Nehrozí tu obmedzenie investícií, ktorých zvýšenie, naopak, je pre jeho rozvoj také naliehavé?

Dr. RENDEK: Často sa neozaj kladie aj táto otázka. V poľnohospodárstve na Slovensku sú veľké možnosti rozvoja. To však vyžaduje, aby sa do poľnohospodárstva na Slovensku vkladalo viac prostriedkov, než je celoštátny priemer. To je ekonomicky zákonité.

INOVECKÝ: Najmä aj preto, že v minulosti sa do poľnohospodárstva na Slovensku vkladalo menej, než sa investovalo celoštátne.

Dr. RENDEK: Aj preto. My tu musíme v tomto ohľade vyrovnávať aj to, čo sa v minulosti zameškalo. Otázka potom ale stojí takto: bude na Slovensku dosť zdrojov, z ktorých bude možné tieto vyššie potreby poľnohospodárstva uspokojiť? A to sme spomenuli len investície. Zoberme ďalšiu skupinu otázok, ktorá vyplýva z toho, že jestvujúci cenový systém v poľnohospodárstve si vyžaduje prísun do poľnohospodárstva značné prostriedky zo štátneho rozpočtu a na týchto prostriedkoch Slovensko participuje väčším podielom, než je celoštátny priemer.

Odpoveď je takáto: keď je celková bilancia národného dôchodku za Slovensko vyrovnaná, tak existujú na Slovensku zdroje, ktoré umožňujú a budú umožňovať uspokojiť i tieto nadpriemerné potreby slovenského poľnohospodárstva.

O ekonomike a modeli federácie

INOVECKÝ: Niektorí ľudia na zodpovedných miestach, ktorí zapadli až po uši do zabehnutých, no prekonaných šablón, sa nevedia zbaviť a myšlienkou dôslednej federácie a hľadajú rozličné zámienky, ako ju aspoň pribrzdiť, časove oddialiť a vzbudzovať rozličné pochybnosti. Mám dojem, že práve z týchto príčin sa v posledných dňoch zrodila aj myšlienka úvodných variant federácie — tzv. veľkej federácie a tzv. malej federácie. Ako sa pozeráte vy na tieto snahy?

Dr. RENDEK: Táto vec je naozaj aktuálna. Tie dve varianty sa naozaj v diskusiách vyskytujú. Čo majú ich autori na mysli? Pri veľkej federácii by celú ekonomiku riadila ústredná, federálna vláda. Pri malej federácii by ekonomiku riadili národné orgány. Ja som toho názoru, že v tomto poňatí by veľká federácia nebola progresívnym spôsobom riešená. Lebo práve v nej by sme nevyužili tú veľkú silu, ktorá vyplýva z národnej svojbytnosti, z uplatnenia zdravého vedomia každého národa pri rozvoji národného hospodárstva.

Prirodzene, to nijako neznamená, že aj pri takom usporiadaní, pri ktorom si ekonomiku budú riadiť jednotlivé národy našej republiky, by mala mať federálna vláda k dispozícii nejaké prostriedky a teda aj malú ekonomickú moc. Ale tú základnú myšlienku nesmieme pokriviť a stratiť: t. j. svojbytnosť národa aj v ekonomike. Federácia sa nesmie zredukovať na akúsi kultúrnu autonómiu či federáciu. Naopak, progresívnym činom bude, ak sa využije tá hnacia sila, ktorú predstavuje národné vedomie, svojbytnosť, zodpovednosť za svoj vlastný osud, čo sa určite prejaví aj v lepšom ekonomickom rozvoji našich národov a tým aj celého štátu.

Tendencie proti federácii v ekonomickej oblasti majú svoje korene práve v tých rečiach, že sa na Slovensku údajne dopláca. Ľudia, ktorí považujú takéto neopodstatnené reči za fakt, vyvodzujú potom z nich závery, že aby sme v tej federácii vyžili, musí ekonomiku riadiť federálna vláda, aby tak zabezpečila tzv. doplácanie na Slovensko. Ľudia, ktorí nevychádzajú z objektívnych faktov, vyvodzujú potom také závery o federatívnom usporiadaní, ktoré by nemožnili využiť to progresívne, čo prinos, ktorý práve od federatívneho usporiadania očakávame.

Ľudia, ktorí navrhujú tzv. veľkú federáciu, sú často poplatní starému spôsobu myslenia. Iste im ide o to, aby sa integrovznosť čs. ekonomiky nenarušila. No zotrvačnosťou myslia po starom. Domnievajú sa, že sa to dá zabezpečiť jedine tak, keď sa celá ekonomika bude riadiť z jediného miesta, keď národné orgány nebudú mať do jej riadenia nijaké vážne slovo.

Tu by sa dal uviesť príklad z integrácia ekonomík v západnej Európe, ktorá prekonala tak dopredu, že my za ňou zaostávame v integrovaní aj v RVHP. Ale tieto veľké pokroky v integrácii neznamenali likvidáciu národnej svojbytnosti — napr. Francúzska — ani v ekonomickom ohľade nie. Naopak, oni dokázali veci tak riešiť, že využívajú i tú hnaciu silu, ktorú predstavuje národná svojbytnosť, ale súčasne vedia využiť i takú prednosť, akú predstavuje v modernej ekonomike integrácia. Teda aj v našich podmienkach nie je potrebné obetovať národnú svojbytnosť v záujme integrácie, naopak, je možné využiť národnú svojbytnosť a pritom integrovať na oveľa vyššej ekonomickej úrovni, než je pri starom centralistickom poňatí čs. ekonomiky, ktoré sa zdiskreditovalo.

18/107/XI

ROLNÍCKE NOVINY, 9.4.68, str, 1. a 3.

SMENA, 9. apríla 1968, str. 6.

K novelizácii tlačového zákona

O potrebe novelizácie tlačového zákona sa hovorilo už takmer hneď po jeho schválení v Národnom zhromaždení, najmä však po januárovom pléne ÚV strany. Ako pokračujú práce na novelizácii nás informoval predseda Právnej komisie Sväzu čs. novinárov, redaktor Svobodného slova dr. Luděk Kapitola.

Na návrhu novelizácie pracujú právne komisie Sväzu čs. novinárov a Sväzu slovenských novinárov, ako aj Ministerstvo kultúry o informácii, ktoré to dostalo ako direktívnu úlohu. Právna komisia SČSN si vyžiadala názory a pripomienky k zákonu z redakcií. Žiaľ — odpoveď dostala iba asi z pätiny redakcií. Súbežne s tým komisia pripravila určitý koncept, ktorý teraz upravuje a dopĺňa na základe pripomienok a rezolúcií došlých Sväzu novinárov z redakcií. Takto upravený návrh predloží májovému plénu SČSN.

Návrh komisie predpokladá niekoľko zásadných zmien. Medzi nimi je návrh na zrušenie predbežnej cenzúry vôbec. Pokiaľ ide o zachovanie štátneho a vojenského tajomstva, dalo by sa to riešiť napr. tak, že by príslušný zoznam utajovaných skutočností dostali jednotlivé redakcie. Bolo by potom na tej-ktorej redakcii, ako si zabezpečí dodržiavanie požiadaviek, vyplývajúcich z tohto zoznamu. V tejto súvislosti došli návrhy, či by nebolo správne vrátiť sa v redakciách k systému zodpovedných redaktorov, ktorí by mali zabezpečiť, aby do novín nepreniklí utajované skutočnosti. Túto funkciu by, pochopiteľne, nemohol vykonávať šéfredaktor a vzhľadom na dĺžku pracovného času v denníkoch, rozhlase a televízii nestačil by na túto úlohu jeden redaktor. Tento návrh sa bude musieť ešte domyslieť do všetkých detailov.

Ďalším problémom, ktorým sa návrh zaoberá, je otázka podania žaloby na šéfredaktora v tom prípade, ak nie je ochotný uverejniť tlačovú opravu. Z doterajšieho tlačového zákona totiž vyplýva, že obžalovaný šéfredaktor musel niesť celé dôkazné bremeno. Ľiže šéfredaktor bol obžalovaný, no pritom musel on pred súdom dokazovať, že má pravdu. Tým sa automaticky dostával do určitej nevýhodnej situácie voči žalobcovi. To je úplná anomália v našom procesnom systéme. Zo všetkých iných zákonov vyplýva, že dôkazné bremeno nesie žalujúca a nie žalovaná strana.

Upraviť sa majú aj podmienky vzniku novín a časopisov. Komisia sa domnieva, že by nemal byť zachovaný licenčný systém, ale malo by sa postupovať deklaratívnym spôsobom, aby vznik časopisu nebol obmedzovaný vopred stanovenými všeobecnými podmienkami. V tej súvislosti bude potrebné ináč riešiť otázku prídelu papiera.

Navrhujú sa tiež zmeny vzťahu vydavateľa k časopisu a viacero drobnejších zmien, ktoré si vynútila prax najmä v priebehu súčasného demokratizačného procesu.

Štefan HUBAČ

SMENA, 14. apríla 1968, str. 4.

Zárukou modrá podnikov = demokracia

O všetkom, pravde, demokracii či demokratizácii možno veľa diskutovať, polemizovať, hádať sa, napĺňať, ale na tretí deň sa predsa len vždy a všade — a nielen sa z toho? Bude preto dobre, ak nám niekto, kto vie viac, pomenuje v čom. Je to pochopiteľné. Nemôžeme sa snáď čudovať, že väčšina hlasov z okresných konferencií — i z konferencií, ktorú dostávame denne v bilancii na mojom stole — sa nás pýta, kedy sa prejde od slov k činom. A predovšetkým v ekonomike, tá oblasť sa nás najviac dotýka.

Práve spoznáme konkrétne formy a opatrenia, niekoľko otázok o vzťahu demokracie a ekonomiky položili sme SEDLÁČKOVI, zástupcovi ekonómovi a publicistovi.

O A čo súvisí demokratizácia s ekonomickou oblasťou nášho života?

— Nemenej úzko. A v tej chvíli, o ktorých politickej demokracii, tuším k tomu nevyhnutne vytvoriť aj určité záruky pre demokraciu v hospodárskej oblasti. Ktým u nás nebude normalizovaný tok, tým nebudeme mať normalizovanú mienku a nevyvážime do poriadku celú ekonomiku, nemožno hovoriť ani o zavedení demokracie politickej, občianskej, vrátane rôznych vrstiev a hnutí, humanistickej idey a pod. Dnes už, myslím, všetci vieme, že bez univerzálu politických podmienok a bez oživovacie procesy, ktoré sa začali, nevyriešime tie ekonomické otázky. A práve tak dobre by sme si mali uvedomiť, že bez normalizácie ekonomických pomerov nemôžeme vytvoriť ani stabilnú politickú demokraciu.

O Čo konkrétneho máte na mysli pod demokraciou v našej hospodárskej politike?

— Nechať sa rozbiť starý systém riadenia našej ekonomiky a zaviesť nie zdokonalenú, ale novú sústavu riadenia. A tak, ako už pôvodne načrtli naši najlepší ekonómovia. Teda nie jej zdeformovanú podobu, ktorá sa len pomaly dostala do praxe. Uskutočniť to, čo sa teoreticky proklamuje. Od zdeformovanej sústavy nemôžeme očakávať nič. Konkrétne tieto úlohy obnoviť trhové hospodárstvo, ktoré sa bude vyvíjať v syntéze s plánovitým usmerňovaním a centru, ale tak, aby sa vytvorili dôležité rovnaké podmienky pre rovnaké ekonomické subjekty v celej ekonomickej sfére. Vytvoriť samostatnosť podnikov a dať im plnú zodpovednosť, vyňať podnikovú sféru z priamej podriadenosti štátnemu mocenskému aparátu. Výrobno-hospodárske jednotky sa musia zmeniť na podriadené záručnia, ktorých budú podniky voľne vstupovať na základe svojich záujmov a potrieb, v celej ekonomickej oblasti vytvoriť vzťahy na čisto podnikateľskom základe. Rozbiť administratívne vytvorené monopoly, vystaviť podniky objektívnym kritériám trhu a tým podnikom, ktoré sa svojimi výsledkami prejavia ako ekonomicky neprávnené, dať možnosť prerobiť výrobný program, resp. pri opakovaných neúspechoch ich zrušiť.

O A čo náš zahraničný obchod? Tam predsa nemožno vyňať z procesu normalizovania trhových vzťahov?

— Je aspoň taký dôležitý ako naše vnútorné trhové vzťahy. Riešenie však bude trochu dlhodobejšie. Prvé opatrenie, ktorým musíme začať: vystaviť naše podniky súťaži na svetovom trhu. Vďaka niektoré výsadné organizácie budeme chrániť podporami, doplatkami, postaviť ich v skleníkových podmienkach, zatiaľ sa nám nepodarí zistiť, ktoré podniky sú naozaj životaschopné. S tým nevyhnutne súvisí aj celková zmena štruktúry domácej výroby, podrobný prieskum, čo vyrábať a čo nie. I za cenu, že takýto priemysel prestane brať hlavnú úlohu. Ovela viac — to sa ukazuje už dávnejšie — sa budeme musieť sústrediť a zamerať investície do všetkých odvetví ľahkého priemyslu, potravinárstva, služieb. Ale nielen to, nie doteraz, že o tom budeme len hovoriť. A budeme musieť siahnuť na rezervy v administratívnom aparáte, nie na životnú úroveň, tú budeme musieť zo všetkých síl, i pomocou zahraničného obchodu, udržať aspoň na dnešnej úrovni.

Zahraničný obchod musí zmeniť štruktúru. Doteraz sme mali vývoz na vyrážanie prebytkov a dovoz na plátanie dier vnútorného trhu. Export ako odvetvie budeme musieť sústrediť na časovo náročné výrobky, podieľať sa na svetovej deľbe práce.

A keď vytvoríme normálne trhové podmienky, môže sa stať naša ekonomika pružnejšou a najdemokratickejšie zriadenie. Ekonomika je oblasť, kde sa stretávajú jednotlivé podniky v konkurencii, prezentujú sa výsledkami práce. Pravda, musia dostať úplne rovnaké podmienky, bez výsad. Predtým štát toľké roky stále iba od jedných brał a druhých dotoval. V ekonomike sa musia dodržať pravidlá rovnosti — všetkým dať rovnaké podmienky a možnosti a výsledok sám ukáže, čo je zdravé a čo má zahynúť.

Zhovárala sa
IRENA ŠTROMFOVÁ